

НОВАТА ФИЛОСОФИЯ НА БАЗЕЛ III

Доц. д-р Емилия Миланова
Катедра „Счетоводство и анализ“
УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО
София

Резюме: Студията обсъжда основните цели на програмата за реформи – Базел III като философия на новото капиталово споразумение. Акцентира се върху подобряване на капиталовата рамка в пет основни направления: повишаване качеството, устойчивостта и прозрачността на капиталовата база; подобряване на рисковото покритие; допълване на рисков базираното капиталово изискване с коефициента за ливъридж; намаляване на процикличността и ролята на антицикличните буфери; решение на проблема със системния риск и взаимосвързаността. Въвеждането на глобален стандарт за ликвидност е представено като друг съществен аспект в съдържанието на Базел III. Анализира се въпросът доколко българската банкова система е подготвена за новите по-строги капиталови изисквания.

Ключови думи: базов първичен капитал, капиталов защитен буфер, антицикличен буфер, коефициент на ливъридж, ликвидни буфери, системен риск, кредитен риск от контрагента.

THE NEW PHILOSOPHY OF BASEL III

Assoc. Prof. Emilia Milanova, PhD
Department “Accountancy and Analysis”
University of National and World Economy
Sofia

Abstract: The study discusses the major objectives of the Basel III reform package as a philosophy of the new capital accord. It emphasizes the improvement of the capital framework in five main aspects: strengthening the quality, consistency and transparency of the capital base; risk coverage improvement; supplementing the risk-based capital requirement with the leverage ratio; reduction of procyclicality of the counter-cyclical buffers; solution to the issues with the system risk and interconnectedness. The introduction of a global standard for liquidity is presented as another significant aspect in the Basel III package. The paper analyses the question to what extent the Bulgarian banking system is prepared for the new more rigid capital requirements.

Key words: Core Tier 1, Capital conservation buffer, Countercyclical buffer, Leverage ratio, Liquidity buffers, systematic risk, counterparty credit risk.

Въведение

Въпреки че за десетина години концепцията на Базел 1 отлично изпълни предназначението си, все повече през годините ставаше ясно, че трябва да бъде намерено по-добро решение от това „една мярка за всички“¹. Групирането на активите и прилагането на унифицирани рискови тегла без оглед на индивидуалните особености изкривява оценката на риска. От една страна, използваният дотогава „клубен принцип“ при определяне на рисковите тегла на отделните експозиции поставяше в неравностойно положение държавите-членки на ОИСР и банките, регистрирани в тези държави, и останалия свят заради по-благоприятното третиране, а това невинаги съответства на истинските реалности. От друга страна, при непрецизната диференциация на риска по отделни категории експозиции всички търговски компании получаваха рисково тегло от 100%, без да се оценят истинската им финансова надеждност и вероятността от загуби по съответното вземане, пазарният им дял и репутацията. Не бяха взети под внимание и възможностите за ограничаване на кредитния риск чрез използване на различни съвременни инструменти, обезпечения и гаранции. Всичко това лишава банките, които разполагат с добре развити информационни системи и системи за по-прецизно измерване и управление на риска, от възможността да отчитат пред регулаторните органи действително съществуващите рискове и да поддържат *икономически* оправдан размер на капитала. Това, заедно с необходимостта от обхващане на други важни рискове (като тези, свързани с усложняване операциите на банките във връзка с използването на усъвършенствани финансови инструменти и електронно банкиране; операционни рискове; ликвиден риск; бизнес риск; репутационен риск; стратегически риск), **бяха водещите мотиви за разработване на усъвършенствано Ново споразумение (Базел 2), което да отрази съвременните характеристики на банковия бизнес.** Водещи международни активни финансови институции и централни банки стигнаха до убеждението да бъдат признати и разпространени най-съвременните достижения и практики в управлението на риска в банковата дейност. Това ново разбиране нямаше за цел да намали необходимия капитал в банките, а по-скоро да повиши стабилността на вече глобализираната финансова система. Новото Базелско споразумение имаше и цел да стимулира развитието на методи и техники, чрез които банките да могат да управляват по-лесно и ефективно риска, което да се отрази положително върху усилията за задържане на благоприятни нива на капиталова адекватност.

Крайният вариант – Ново Базелско капиталово споразумение (Базел II) – е одобрен през юни 2004² от управителите на централните банки и надзорните органи на страните от Г-10, а у нас Новата капиталова рамка бе приета през декември 2006 г. и влезе в сила от 1 януари 2007 г. с приемането на България за член на Европейския съюз.

В основата на ревизираната рамка за достатъчността на капитала е заложена **концепцията и философията на подхода на трите стълба.** Базел II е структуриран в *три* отделни, но *взаимносвързани* *раздела*, наречени *стълбове (Pillars)*:

¹ Вж. Миланова, Е. Подготовка и отражение на новото споразумение за капитала (Базел II) върху банковата система в България, // Банки, инвестиции, пари, бр. 3-4, 2004 г.

² Вж. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, A Revised Framework, BCBS, June 2004.

Емилия Миланова

Първи стълб – *Минимални капиталови изисквания* (Minimum Capital Requirements);

Втори стълб – *Процес на надзорен преглед* (Supervisory Review Process);

Трети стълб – *Пазарна дисциплина* (Market Discipline).

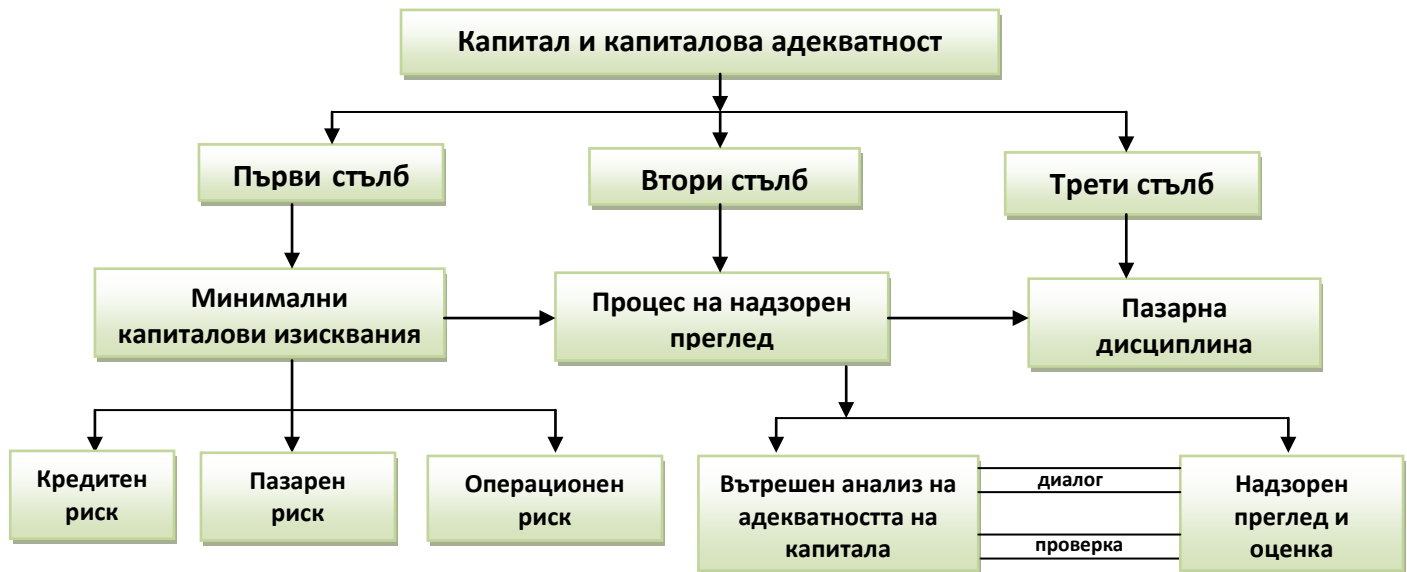

Схема 1. Архитектура на Базел II

Обединяващата цел на тази тристълбова архитектура на Базел II е да се постигне такова балансирано капиталово равнище, което да е адекватно на общия рисков профил на банката. Подходът на трите стълба *осигурява*:

- по-голяма *чувствителност към рисковете* чрез прилагане на по-прецизен механизъм за регулиране на необходимия капитал, съответстващ на рисковия профил на дейността на банката;
- по-голяма *гъвкавост*, като предлага различни подходи, от които банките имат възможност да изберат най-подходящият за тях, според изградената система за управление на риска и рисковия профил на тяхната дейност;
- постигане на *корелация* между регулаторния (нормативно изискуемия) капитал и ефективността от управлението на риска, което в крайна сметка води до рационално алокиране на капитала;
- *мотиви за по-ефективно управление на риска*, но не чрез завишени капиталови изисквания, а чрез изграждане на нови, съвременни системи и модели за вътрешно управление на риска в банките.

Първият стълб на Базел II определя минималните капиталови изисквания (минимални изисквания за капиталова адекватност), като *величината на собствения капитал на банката е в пряка зависимост от нивото на трите вида риск: кредитен, пазарен и операционен*.

Основната цел на *Процеса на надзорния преглед* (Втори стълб на Базел II) е да утвърди връзката между рисковия профил на банката, системите за управление и редуциране на риска и собствения капитал. Банките изграждат *надежден процес за управление на риска*, който адекватно установява, измерва, обобщава и следи присъщите рискове от дейността ѝ. В центъра на този процес стои задължението на банката да разработи *вътрешен анализ на адекватността на капитала* (ВААК – ICAAP, Internal Capital Adequacy Assessment Process), а задължението на надзорната институция е периодично да

Емилия Миланова

преглежда и оценява ВААК и надеждността на процесите за вътрешно управление, чрез които той се прилага.

Рисково-базираният процес на ВААК включва:

- рисковете по „Първи стълб – Минимални капиталови изисквания” – **кредитен, пазарен и операционен риск**;

- рисковете, които не са напълно обхванати от „Първи стълб” – това са т.н. **остатъчни рискове**. В тази категория могат да се включат рискът от подценяване на кредитния риск при стандартизирания подход или от подценяване на операционния риск при използване на подход на базисния индикатор или стандартизирания подход, както и рискът от подценяване на стойността на показателя LGD (загуба при неизпълнение) при допускания за силно неблагоприятни събития. За кредитния риск се взема предвид остатъчният риск при техниките за редуциране на кредитния риск и при извършена секюритизация;

- процесът по ВААК трябва да покрива всички съществени рискове по „Втори стълб – Процес на надзорен преглед”, на които е изложена банката: **лихвен риск в банковия портфейл, концентрационен, ликвиден, репутационен и стратегически риск**. Когато количествената оценка на рисковете е затруднена, банката възприема методи за качествена оценка и редуциране на риска;

- **външни** за банката рискови фактори. Това са рискове, които са свързани с правната рамка, икономическата и бизнес средата, и които не са част от изброените по-горе рискове.

Предназначението на *Трети стълб – „Пазарна дисциплина”* е да допълни минималните капиталови изисквания (Първи стълб) и процеса на надзорния преглед (Втори стълб). Пазарната дисциплина изисква от банките, публично да оповестят информация, която да осигурява достатъчна прозрачност на тяхната дейност. Добре информирани инвеститори, вложители, кредитори и други банкови контрагенти могат да стимулират дадена банка да поддържа надеждни системи за управление на риска и вътрешен контрол и да осъществява дейността си по начин, който е разумен и съвместим с определените бизнес цели.

Пазарната дисциплина се реализира чрез разработване и приемане на писмени правила за оповестяване, които позволяват на участниците на пазара да оценяват такава основна информация, като: обхват на прилагане, рискови експозиции, политики и процеси за оценка и управление на риска и на тази основа – капиталовата адекватност на банката.

Как се вписва Базел II в условията на глобалната финансова криза?

Финансовата система преди кризата се характеризираше със следните слабости:

- Твърде много привлечен капитал, породил *голяма задлъжнялост* в банковата и финансовата системи, и недостатъчно висококачествен собствен капитал, който да абсорбира загубите;
- *Прекален кредитен растеж* на базата на подценени стандарти за управление на присъщия риск и ценообразуване за ликвидния и кредитния риск на базата на по-ниски цени от благоразумните нива;
- *Недостатъчни ликвидни буфери* и прекалено агресивно матуриетно трансформиране както директно, така и индиректно (напр., чрез квази банкова система);

- *Неадекватна философия на управление на рисковете*, съчетана с лоши стимули за това управление в посока (благо)разумни *дългосрочни резултати*, вкл. чрез лошо проектирани компенсационни системи. Желанието на инвеститорите да увеличават възвръщаемостта си доведе до подценяване на риска, а прекомерното финансиране с дългов капитал и създаването на сложни непрозрачни финансови инструменти допълнително усложняваха кризата;
- *Липса на адекватни фактори* за облекчаване на неблагоприятното икономическо развитие в банките и за смекчаване на *вътрешноприсъщата процикличност* на финансовите пазари и техните участници;
- *Твърде много системен риск*, взаимосвързаност сред участниците на финансовите пазари, както и обща изложеност на сходни шокове, и в същото време неадекватен надзор, който да смекчи проблема „твърде голям, за да фалира” (too-big-to-fail).

Нека обобщим: дълбочината на кризата беше подсилена от една финансова система, която навлезе в кризата с твърде голяма задлъжнялост (ливъридж), недостатъчни капиталови нива и ликвидни буфери и лоши стимули за поемане на рискове. Банковият сектор беше твърде уязвим за шокове, без значение какъв е източникът. По време на най-жестокия епизод на кризата пазарът изгуби доверие в платежоспособността и ликвидността на много банкови институции. Слабостите в банковия сектор бяха пренесени в останалата част от финансовата система и реалната икономика, което предизвика като резултат внушително свиване на ликвидността и на възможността да се осигурят източници за кредитиране. **Авторът е сигурен, че ако регулаторните стандарти бяха по-строги и разумни, кризата нямаше да е толкова дълбока и товарът върху публичния сектор толкова голям.**

За да се отстранят тези фундаментални недостатъци, *програмата за реформи* на Базелския комитет по банков надзор (БКБН), **наречена Базел III³**, преследва няколко *основни цели*, които директно се свързват с нашия анализ на недостатъците преди кризата:

- Да се гарантира, че при изчисляване на нивото на изисквания капитал *всички съществени рискове са адекватно интегрирани и оценени* – особено онези, които са свързани с търговския портфейл на банките, с комплексни секюритизации и деривативни инструменти;
- Да се осигури наличието на *висококачествен собствен капитал*, който да абсорбира загубите, възникващи от всички рискови експозиции;
- Да се въведат допълнителни изисквания за осигуряване на равновесие в регулаторната и надзорната рамки и в рамката на управление на риска. Това включва *силен фокус върху трите стълба в рамката Базел II*, както и включване в Стълб I „Минимални капиталови изисквания” на ливъридж съотношение (съотношение на задлъжнялост), което да служи като опора за рисково-базираното изискване и като мярка за удържане на натрупването на задлъжнялост в целия банков сектор;

³ Strengthening the resilience of the banking sector, Consultative document, BCBS, December 2009.

The Basel Committee's response to the financial crisis: report to the G-20, BCBS, October 2010

Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems, BCBS, December 2010.

- Да се насърчава *провизиране с поглед към бъдещето* и *антициклични капиталови буфери*, които повишават способността на банковия сектор да поема шокове, когато те неизбежно се появяват;
- Да се въведат минимални *глобални стандарти* за измерване и контрол на *ликвидния риск* – те ще гарантират, от една страна, че банките ще устоят на 1-месечен период на силен стрес и от друга, устойчивостта на банката в дългосрочна перспектива чрез стимули за подкрепа с по-стабилни източници за финансиране;
- Да се осигури *силно регулиране* и надзор на *системно важните банки*, като те бъдат принудени чрез съответните механизми да субективизират рисковете, които генерират, на макроикономическо ниво;
- Да се подобри философията на самото управление на риска, като се опира на Стълб II на Базел II – Процесът по надзорен преглед;
- Да се подобрят *прозрачността и пазарната дисциплина*, като се засили Стълб III на Базел II – опосвестяването на рисковия профил и капиталовата адекватност на кредитните институции;
- Да се насърчават практически подходи за подобряване на управлението на *трансграничните банкови решения*.

Реформите на капиталовото споразумение, които интегрират (благо) разумни елементи на макро- и микрониво, са замислени да бъдат съизмерими с рисковете в *бизнес моделите* на отделните банки, както и на по-общите *системни рискове*, които определени дейности и институции създават за банковата индустрия. В момента, в който покриването на риска на капиталовата рамка се повиши, за да отрази различните бизнес модели и различните степени на системен риск, е необходимо всички банки да подкрепят тези експозиции с по-висококачествен капитал, който може да абсорбира загуби на базата на принципа на „действащо предприятие”. Естествено е (а такива са и очакванията на Комитета), всички банки да изградят буфери над минимума в добри времена, които могат да бъдат използвани във времена на стрес. Разполагайки с тези *антициклични буфери*, системата ще бъде по-устойчива на шокове и ще намали риска от преливане на кризата от финансовата система към реалната икономика.

При определяне на елементите на Новото базелско споразумение за капитала (Базел III) се отделя силно внимание на въздействието, което то ще окаже върху банковата индустрия и националната икономика както по време на прехода, така и в дългосрочен план. Това означава да се очертае път към по-сигурна и по-силна финансова система, която поддържа растежа в правилната посока – ***увеличава доходността в дългосрочен план, като в същото време минимализира икономическите разходи в краткосрочен план.***

Сега голяма част от банките се върнаха към нивата на доходност от преди кризата. В значителна степен това се дължи на безпрецедентните мерки на публична подкрепа, приложени по време на кризата. Имайки предвид това, изглежда разумно да се очаква, че тези печалби сега ще бъдат използвани, за да се изградят капиталови и ликвидни буфери, а не за да се „подхранват” прекомерни бонуси, дивиденди и задлъжнялост. Реформите на БКБН идват навреме, за да повишат устойчивостта на банковия сектор чрез подобряване на регулаторната капиталова рамка и *надграждане* над трите стълба на Капиталовото споразумение Базел II. По оценка на Жан-Клод Трише – управител на Европейската централна банка (ЕЦБ) и председател на Групата на управителите на централните банки, „постигнатите договорености са

Емилия Миланова

фундаментални за засилване на глобалните капиталови стандарти”⁴, което ще допринесе за дългосрочна финансова стабилност и растеж. Според Нут Велинк⁵ – председател на Базелския комитет за банков надзор и президент на централната банка на Холандия „комбинацията от по-стриктна дефиниция за капитала, по-високите минимални капиталови изисквания и въвеждането на нови капиталови буфери ще гарантира, че банките са по-добре подготвени да оцелеят в периоди на икономически и финансов стрес, което ще подкрепи и икономическия растеж”. Доближаването до тези стандарти ще увеличи доверието в системата. Както историята неведнъж ни е показвала, слаб и недостатъчно капитализиран банков сектор не е в състояние да поддържа стабилен дългосрочен реален икономически растеж.

1. Подобряване на глобалната капиталова рамка

1.1. Повишаване на качеството, устойчивостта и прозрачността на капиталовата база

Еднакво важно е регулаторната капиталова рамка да обхваща същностните рискове, на които са изложени отделните банки и банковия сектор, и тези рискове да са подкрепени от *висококачествен буфер от капитал (висококачествена капиталова база)*, който е способен да абсорбира загуби, когато идентифицираните рискове се материализират.

Съществуващото определение на капитала страда от някои основни недостатъци:

1. *Регулаторните корекции (приспадания от капитала) обикновено не се прилагат към основния капитал и неразпределените печалби.* Според текущия стандарт (Базел II) банките трябва да поддържат най-малко съотношение от 2% обикновени акции (основен капитал) и общи резерви спрямо рисковобазиранияте активи *преди* прилагането на регулаторните корекции (като приспадане на: добра репутация, загуба от текущата и минали години, обратно изкупените акции, нереализирана загуба от финансови инструменти на разположение за продажба). Тези корекции сега обикновено се прилагат към общия първичен капитал или към комбинация от първичен и вторичен капитал, а не към базовия компонент в първичния капитал. Това позволява на банките да отчитат високи коефициенти на първичния капитал, въпреки факта, че е възможно да имат ниски нива на основен първичен капитал, когато се вземе предвид нетната стойност след регулаторните приспадания. А точно сумата от основен капитал и неразпределени печалби е тази база, която най-добре абсорбира загубите при действащо предприятие – кризата демонстрира точно това, че загубите от кредитиране и обезценките на финансовите инструменти се приспадат от неразпределените печалби, които са част от базисния първичен капитал, поставяйки под въпрос фундаменталната платежоспособност на банките.

2. *Няма хармонизиран списък от регулаторни корекции (приспадания) от капитала.* Начинът, по който тези приспадания се прилагат в държавите-членки на Базелския комитет, значително се различава, което определя различията в определението на капитала в различните законодателства и липсата на единен подход при определяне на регулаторната капиталова база.

⁴ Press release, Group of Governors and Heads of Supervision announces higher global minimum capital standards, 12 Sept 2010; Jean-Claude Trichet, President of the European Central Bank.

⁵ Remarks of Nout Wellink, President of the Netherland Bank and Chairman of the BCBS, IIF 2010 Spring Meeting, Vienna Austria, 11 June 2010 “The Basel Committee and Regulatory Reform”

Емилия Миланова

3. *Слаба прозрачност.* Оповестяваната от банките информация за регулаторната капиталова база често е недостатъчна – няма достатъчно подробности за компонентите на капитала, което прави трудно извършването на точна оценка на неговото качество или на надеждно сравнение с други банки. Още повече, че често липсва съответствие с информацията във финансовите счетоводни отчети.

Със задълбочаване на кризата много пазарни участници загубиха доверие в мярката първичен капитал за капиталова адекватност и вместо това се фокусираха върху други показатели, които изключват елементи като напр. добра репутация, тъй като те не са реализуеми при платежоспособност. Ето защо новият стандарт Базел III включва поредица от показатели за повишаване качеството, устойчивостта и прозрачността на регулаторната капиталова база. По-конкретно, той заздравява компонента на първичния капитал, който изцяло е на разположение за абсорбиране на загуби при действащо предприятие, като по този начин допринася за намаляване на системния риск, произтичащ от банковия сектор.

За постигане на целта преобладаващата част на първичния капитал трябва да се състои от обикновени акции, общи резерви и неразпределени за дивиденди печалби. Ще го наречем *базов първичен капитал (common equity)* – той ще бъде първокласен капитал от най-високо качество и ще носи най-нисък риск.

Задължително е първичният капитал да помогне на банката, да остане действащо предприятие:

Той е подчинен на всички други източници за финансиране на банката (при несъстоятелност или ликвидация на банката се изплаща след като се удовлетворят изцяло вземанията на всички останали кредитори); напълно покрива загубите, свързани с обичайната дейност на банката, независимо кога се случват; има пълна гъвкавост от гледна точка на условията за плащане на дивиденди и е безсрочен. Базовият първичен капитал е основната форма на финансиране, която гарантира, че банките остават платежоспособни. В него не могат да се включват никакви характеристики, които прибавят допълнителен ливъридж или които биха нарушили основното счетоводно предположение за банката като действащо предприятие през периоди на пазарен стрес.

Задължително е регулаторните приспадания да се прилагат към подходящия компонент на капитала:

Приспаданията от капитала и благоразумните филтри трябва да бъдат прилагани на ниво *базов капитал* или неговия еквивалент в случай на неакционерно дружество. Има две причини за това: 1) ако елемент от баланса не е достатъчно качествен, за да бъде включен в изчислението на първичния капитал, то той също не е подходящ за включване в изчисляването на най-висококачествения компонент – базовият капитал; 2) регулаторните приспадания трябва да се прилагат към онзи компонент на капитала, който е свързан с признаването на съответния елемент в баланса, а това са неразпределените печалби. Взети заедно, тези две условия ще гарантират, че банките няма да могат да показват високи коефициенти на първичния капитал (първична капиталова адекватност), докато имат ниски нива на внесен основен капитал.

И така: основният елемент на първичния капитал ще бъде *базовият първичен капитал след регулаторните корекции* и съотношението му спрямо рисковопретеглените активи ще се повиши на 4,5% (вж. Таблица 3).

Първичен капитал – други елементи

Емилия Миланова

За да бъдат включени в първичния капитал, елементите, които не са базов капитал, трябва да се състоят от *безсрочни* дългово-капиталови (хибридни) инструменти и други финансови инструменти (напр. варианти, конвертируеми облигации), които са изцяло на разположение на банката и тя може да ги използва без ограничения *за покриване на загуби* от обичайни банкови рискове в условията на *действащо предприятие*.

Основните критерии за признаването на хибридните инструменти като капитал от първи ред са няколко: перманентност, гъвкавост на плащанията и покриване на загуби⁶.

Перманентност

Перманентността на инструментите, признати за капитал от първи ред, гарантира, че те са на разположение за осигуряване, при необходимост, на капиталова подкрепа. Това ще рече, че не трябва да съществуват договорни или нормативни разпоредби, които задължават издателя да изкупи обратно хибридните инструменти (като изключение, само инструменти, които съдържат *умерени стимули* за обратно изкупуване, могат да бъдат включени в размер до 15% от капитала от първи ред).

Няколко са *основните условия за перманентност*, които трябва да бъдат изпълнени от хибридните инструменти, за да могат да бъдат включени в капитала от първи ред:

- няма договорна или нормативна разпоредба, които да задължават издателя да изкупи обратно (redeem) или да откупи (buy-back) хибридни инструмент;
- тези хибридни инструменти включват само *умерени* икономически стимули за обратно изкупуване на инструмента от страна на издателя;
- издателят може да изкупи обратно или да откупи даден хибриден инструмент, само след предварителното одобрение на надзорната институция и то при условие, че финансовото състояние и капиталовата адекватност на банката не са засегнати съществено.

Гъвкавост на плащанията

Гъвкавостта на плащанията е тясно свързана с прекратяване изплащането на лихви или дивиденди на некумулятивна основа при неблагоприятни ситуации, което увеличава капацитета на инструмента да покрива загубите при действащо предприятие. Характеристиките на инструмента позволяват *на банката*, при необходимост, да откаже изплащането на лихви или дивиденди на некумулятивна основа, без да съществува възможност, инвеститорите да се позоват на неплащането и да инициират процедура по несъстоятелност. Банката трябва да може по всяко време да прецени и да вземе решение на база своето финансово състояние, дали да изплати лихвите или дивидентите. Отказаните и неизплатени лихви (дивиденди) вече не са дължими и не подлежат на изплащане от издателя и банката трябва да има пълен достъп до средствата, запазени в резултат на отказа за изплащане.

Покриване на загуби

По принцип собственият капитал на банката покрива загуби, за да позволи на банката да продължи дейността като действащо предприятие и за да може в случай на ликвидация да се защитят всички вложители.

⁶ Вж. БНБ, Указания за инструментите по чл. 3а от Наредба № 8 на БНБ за капиталовата адекватност на кредитните институции, 2011.

Концепцията за действащо предприятие е от значение и при неблагоприятни ситуации, например при реорганизация, когато банката понеса сериозни загуби или загуба на доверие от страна на кредиторите си до такава степен, че възниква риск да не е в състояние да продължи своята дейност. Покриване на загубите на база действащо предприятие при тези ситуации означава, че банката е в състояние да понесе загубата, но *остава платежоспособна*, дори и ако наличните резерви вече са изчерпани. В описаните ситуации, възможността за покриване на загуби спомага, банката да възстанови финансовото си състояние. Така представена, концепцията „действащо предприятие” е по-широка от дефиницията, наложена от одиторските стандарти, която определя, че предприятието е действащо, ако покрива своите задължения, когато те стават изискуеми и когато нетните му активи са положителна величина.

За да се считат за способни да покриват загуби при действащо предприятие, всички инструменти, включени в първичния капитал, ще трябва да отговарят на определени условия: *да са платени изцяло*; изплащането им да *не е ограничено* със срок и да *не е обезпечено* под никаква форма от банката; в случай на несъстоятелност или ликвидация на банката изплащането им е допустимо след като се удовлетворят изцяло вземанията на всички останали кредитори; да имат напълно *неограничени, некумулативни дивиденди*; да *не са свързани със стимули за обратно изкупуване*. Условието, които уреждат тези финансови инструменти, позволяват, банката при необходимост да прекрати за неопределен срок изплащането на лихви или дивиденди без право на натрупване на неизплатените суми.

Иновативните хибридни капиталови инструменти⁷ със стимули за обратно изкупуване, които с течение на времето бяха въведени за първичния капитал, за да се намали цената му, постигнаха това, но за сметка на ерозиране на неговото качество. В текущото капиталово споразумение Базел II тези инструменти са ограничени до 15% от първичния капитал, но ще бъдат *постепенно извадени* от първичния капитал.

Коефициентът на капиталова адекватност на първичния капитал (Tier 1), който, както стана ясно, включва базовия първокласен капитал и други финансови инструменти с високо качество, ще нарастне от 4% (по Базел II) на **6% по Базел III** в срока до 2015 г.

В допълнение с цел повишаване устойчивостта на капиталовата база банките ще трябва да изградят и специален **защитен капиталов буфер (conservation buffer)** от 2,5% за кризисни периоди (вж. Таблица 3). Това е ново изискване, което в Базел II не съществуваше, но добавено към основната част на първичния капитал увеличава на **7% съотношението**, в което *рисково-базираните активи трябва да бъдат покрити с базов първичен капитал*. Така коефициентът на капиталова адекватност на първичния капитал нараства на 8,5%, а общата капиталова адекватност се увеличава на 10,5%. (вж. Таблица 3) Банките ще могат да използват средствата от защитния буфер в условията на пазарен стрес, но колкото повече стойността му пада да минималната норма, толкова по-големи ограничения ще бъдат налагани върху възможностите на банките да разпределят дивиденди от печалбата след нейното облагане.

Вторичен капитал

Вторичният капитал ще бъде опростен, като се премахнат под-категиите (базисен капитал от втори ред; добавъчен капитал от втори ред; намаленият на

⁷ Instruments eligible for inclusion in Tier 1 capital, 27 Oct. 1998, BCBS.

капитала от втори ред). Елементите на вторичния капитал ще включват сумите, привлечени като *подчинен срочен дълг*, срочни привилегировани акции с натрупващ се дивидент и подчинени срочни дългово-капиталови (хибридни) инструменти, при условие че отговарят на специфични изисквания: сумите по тези инструменти са платени изцяло и изплащането им не е обезпечено под никаква форма от банката; договорът не може да предвижда възможност за предсрочна изискуемост на инструментите и предсрочното им изплащане не може да се извърши без предварително писмено разрешение от Надзорната институция; в случай на несъстоятелност или ликвидация на банката изплащането им е допустимо след като се удовлетворят изцяло вземанията на всички останали кредитори; първоначалният им срок до падежа е не по-къс от 5 години и признаването им в регулаторния капитал трябва да се „амортизира“ линейно през последните 5 години до падежа (през последните 5 години до падежа размерът на инструментите се включва в капитала от втори ред с намаление от 20% годишно).

Капиталът от *трети ред* ще бъде *премахнат*. Това ще гарантира, че капиталът, използван за покриване на изискванията за пазарен риск, ще бъде със същото качество и състав като капитала, използван за покриване на изискванията за кредитен и операционен риск.

Прозрачност

За подобряване на *прозрачността и пазарната дисциплина* всички елементи на капитала ще бъдат оповестявани чрез подробно съгласуване със счетоводните отчети:

- пълно съответствие на регулаторния капитал със счетоводния капитал (отразен в счетоводния баланс) в одитираните финансови отчети;
- отделно оповестяване на всички регулаторни приспадания;
- описание на всички лимити и минимума, което идентифицира положителните и отрицателните елементи на капитала, към които се прилагат лимитите и минимумите;
- описание на основните характеристики на емитираните капиталови инструменти.

1.2. Подобряване на рисковото покритие

Един от важните уроци на глобалната финансова криза е необходимостта да се подобри рисково-базираното покритие на капиталовата рамка. Неуспехът да се обхванат основни балансови и задбалансови рискове, както и експозиции, свързани с деривативи, беше основен дестабилизиращ фактор през последните две и половина години.

Значимите реформи на рамката Базел II имат за цел да повишат капиталовите изисквания за търговския портфейл (кредитни експозиции към контрагенти, възникващи от банкови деривативи, репо сделки и финансови дейности с ценни книжа) и сложните секюритизационни експозиции, които са основен източник на загуби за много международно активни банки. Реформите ще увеличат капиталовите буфери, гарантиращи тези експозиции, ще редуцират процикличността и ще осигурят допълнителни стимули за постепенна замяна на извънборсови (OTC - over-the-counter) деривативни договори с такива към централни контрагенти, като по този начин се помага да се редуцира системният риск в цялата финансова система. Така се осигуряват и стимули за подобряване на управлението на риска на кредитни експозиции към контрагенти.

При прегледа на третирането на *кредитния риск от контрагенти (CCR: counterparty credit risk)*⁸ са установени области, в които капиталовите изисквания за CCR се нуждаят от подобряване:

- области, в които текущото третиране не осъществи адекватна капитализация за рисковете по време на кризата;
- предоставяне на стимули за преминаване от *двустранни OTC* (директно търгуване между 2 страни) деривативни договори към *многостранен клиринг* чрез централни контрагенти;
- предоставяне на стимули за намаляване на операционния риск, възникващ от неадекватни практики за определяне на надбавките при обезпеченията (маржиниране), бек-тестване и стрес тестване;
- определяне влиянието на промените за намаляване на процикличността.

Можем да идентифицираме *няколко области*, в които *капиталът за CCR се оказва недостатъчен*: по време на скорошната пазарна криза неизпълнения на задължения и влошаване на кредитоспособността на търговските контрагенти се появиха точно в момент, когато *волатилността на пазарите*, и следователно на експозициите към контрагенти, бяха по-големи от обичайните. Оттук следва, че наблюдаваният общ утежняващ риск не беше адекватно интегриран в капиталовата рамка:

- Загуби по пазарни цени (*mark-to-market losses*) поради обезценки – корекциите в кредитната оценка (*credit valuation adjustments – CVAs*) не се капитализираха директно. По груби изчисления 2/3 от CCR загубите се дължаха на обезценки (CVA загуби) и само 1/3 се дължаха на реални неизпълнения на задължения.
- Големите финансови институции са взаимосвързани в по-висока степен, отколкото е отразено в капиталовите изисквания. В резултат на това, когато пазарите влязоха в спад, банковите експозиции към други финансови компании също се увеличиха. Доказателствата подсказват, че стойностите на активите на финансовите институции са относително в по-висока степен свързани, отколкото тези на нефинансовите предприятия. Ето защо тази по-висока степен на корелация трябва да намери отражение в корелациите на стойностите на активите (на базата емпирични оценки е установено, че корелациите на стойностите на активите са най-малко с 25% по-високи за финансовите компании, отколкото за нефинансовите предприятия).
- Първоначалната степен на обезпечение на кредитните сделки (*initial margining*) беше типично ниска в началото на кризата и бързо се увеличи през неспокойните времена. Това имаше дестабилизиращ ефект върху много пазарни участници и понякога причиняваше или ускоряваше неизпълнението на задълженията. Капиталът, базиран на ефективна

⁸ *Кредитен риск от контрагент* е рискът, при който контрагент по транзакция може да изпадне в неизпълнение на задълженията си преди окончателния сепълмент на паричните потоци по транзакцията. Ще се появи икономическа загуба, ако транзакциите или портфейлът от транзакции с контрагента има положителна икономическа стойност в момента на неизпълнение на задълженията. За разлика от предприятието, където изложеността на кредитен риск е едностранна и само кредитиращата банка се изправя пред риск от загуба, CCR създава двустранен риск от загуба: пазарната стойност на транзакцията може да е положителна или отрицателна и за двата контрагента по транзакцията. Пазарната стойност е несигурна и може да варира с течение на времето според движението на основните пазарни фактори.

очаквана положителна експозиция⁹ (*EPE: expected positive exposure*), не предостави достатъчен стимул за адекватни първоначални маржове, които да се изискват във всички етапи на цикъла.

- *Централните контрагенти (central counterparties - CCPs)* не бяха широко използвани за клиринг на транзакциите¹⁰.
- *Секюритизациите* бяха третирани така, сякаш имат същата изложеност на риск като корпоративен дългов инструмент с подобен рейтинг. В следствието от кризата секюритизациите продължиха да показват много по-висока волатилност на цените, отколкото корпоративен дълг с подобен рейтинг.

Кризата разкри и редица *недостатъци* в банковото управление на риска на кредитни експозиции към контрагенти, по-конкретно областите на бек-тестване, стрес тестване и мониториране на утежняващия риск.

- *Бек-тестване:* трудностите в статистическото интерпретиране на резултатите от бек-тестването за кредитен риск от контрагенти подсказват, че много банки не са взели предвид адекватно проблемите, които бяха идентифицирани чрез бек-тестването. Използването на модели с лоши резултати от бек-тестването допринесоха за подценяването на реалните загуби.
- *Стрес тестване:* стрес тестването на кредитния риск от контрагенти не беше задълбочено; провеждаше се рядко, понякога ad hoc; и, в много банки, не предоставяше адекватно покритие на риска от контрагента или свързаните с него рискове.
- *Утежняващият риск:* транзакциите с контрагенти като финансовите гаранتي, чието кредитно качество е силно свързано със сумата на експозицията, дадоха своя принос за загубите по време на кризата.

Базелският комитет предлага *редица промени* в рамката Базел II, за да се засилят капиталовите изисквания за кредитен риск от контрагента (*CCR*), свързаните практики за управление на риска и корелациите на активите¹¹. Тези предложения са обосновани от наблюденията по време на кризата, емпиричната работа и проучванията на банковата индустрия, и ще:

- изискват показателят ефективна *EPE (очаквана положителна експозиция)* да се изчислява по данни, които включват период на стрес;
- интегрират проста капиталова добавка за по-добро обхващане на риска от преценка (*CVA*), която признава ясно дефинирани подходи за избягване или намаляване на риска;
- въведат точно и ясно формулиран капиталов разход по Стълб 1 за специфичен утежняващ риск (риск “в грешната посока”);
- приложат коефициент 1,25 към корелацията на стойността на активите на експозиции към регулирани финансови компании (с активи с определен минимален размер) и към всички експозиции към нерегулирани

⁹ *Очаквана положителна експозиция* са среднопретеглените във времето очаквани експозиции на отделните сделки в нетиращата съвкупност, като теглата се определят според продължителността на времевия интервал, през който съществува отделната експозиция.

¹⁰ Централен контрагент е лице, което въз основа на правно основание действа спрямо пазарните участници като изключителен съконтрагент по договори, търгувани на един или повече финансови пазари, и се явява купувач за всеки продавач или продавач за всеки купувач.

¹¹ Enhancement to the Basel II framework, BCBS, July 2009; Revisions to the Basel II market risk framework, final version, July 2009; Revisions to the Basel II market risk framework (updated as of 31 December 2010), February 2011.

финансови компании (независимо от размера). Продължава анализът, за да се направи оценка на подходящото коригиране на предложения коефициент и прага за размера на активите;

- въведат разнообразни подобрения в изчисляването на *EAD* (exposure at default) – *експозиция при неизпълнение*¹² на задълженията, за да се насърчат по-надеждни практики на управление на обезпеченията и в анализа на дейностите, подкрепящи процеса по управление на обезпеченията (напр. повторната употреба на обезпеченията);
- създадат отделна надзорна категория за редукция на нетната стойност на обезпечението според степента на риска за трансакции по модела на репо операциите, използващи секюритизационно обезпечение и ще забранят повторни секюритизации като отговарящо на изискванията финансово обезпечение за целите на регулаторното капиталово третиране;
- повишат изискванията за управление на кредитен риск от контрагенти чрез: по-ясно формулиране на качествените изисквания за стрес тестването; ревизиране на стандартите за валидизиране на моделите; прилагане на надеждни практики за бек-тестване на *CCR*.

(а) *Ревизиран показател за по-добро отразяване на кредитния риск от контрагента, CVAs (риск от преоценки) и утежняващия риск (рискът “в грешна посока”)*¹³

Облигационен еквивалент на експозиция на контрагент за обхващане на загуби от CVA

За да се обхванат по-добре загубите от *CVA*, се предлага да се приложи подход “облигационен еквивалент на експозиция на контрагент”. На практика настоящото предложение осигурява капиталова надбавка чрез използване на облигационен еквивалент като заместител на риска от *CVA*. Той покрива 99% от най-лошия случай на печалби и загуби (*P&L*) от риск от преоценки според рамката за пазарен риск като допълнение към съществуващото третиране на риска от неизпълнение. Това предложение е базирано на представяне на *P&L* от *CVA* като *продължителна хипотетична облигация*, издадена от контрагента, при която:

- условната стойност на “облигацията” ще бъде общата експозиция при неизпълнение – *EAD* на контрагент (третирана като фиксирана);
- падежът на “облигацията” ще бъде ефективният падеж *M* на най-дълго датираната *нетираща съвкупност*¹⁴ (*netting set*) на контрагент;
- времевият период ще бъде една година, за разлика от 10-дневния времеви хоризонт на рамката за пазарен риск.

Предвид че рисковете са много подобни, подходяща сума от регулаторен капитал за *CVA* може да бъде определена, като се използват капиталовите

¹² Експозиция при неизпълнение (Exposure at Default - EAD) може да бъде представена като максималния абсолютен размер на задължението, който банката може да загуби при неблагоприятно кредитно събитие.

¹³ Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems, BCBS, December 2010.

¹⁴ *Нетираща съвкупност* е група от сделки с един контрагент, които са предмет на правновалидно двустранно нетиращо споразумение (законово приложима договореност между банка и контрагент, която създава едностранно правно задължение, покриващо всички включени отделни договори. Това означава, че задължението на банката, в случай на неизпълнение или неплатежоспособност на една от страните, ще бъде нетната сума на всички положителни и отрицателни справедливи стойности на договорите, включени в споразумението).

разходи за пазарен риск, изисквани за хипотетична позиция тип облигационен еквивалент. Тъй като общата *EAD* на контрагента се използва като условна сума на “облигацията” и е базирана на бъдеща експозиция, *EAD* ще е причина за някои потенциални неблагоприятни бъдещи отклонения в експозицията, които могат да бъдат източник на загуби от риск от преоценки по *пазарни цени*. Освен това предвид, че средът на контрагента се използва директно, подходът на облигационен еквивалент напълно отразява риска от спред на *CVA*, който е бил основният източник на *CVA*-свързани загуби през последните периоди на пазарна нестабилност. Предимство на този подход е, че той може да бъде прилаган от банки, използващи своите текущи системи за измерване.

Като обобщение: в допълнение към капиталовите изисквания за риск от контрагенти, определян на базата на стандартизираните или вътрешно-рейтинговите подходи (*IRB approach*) за кредитен риск, банката задължително трябва да изчислява допълнителен капиталов разход за покриване на неочаквани загуби по *пазарни цени* от риск от контрагента.

Утежняващ риск (Риск “в грешна посока”)

Рискът “в грешна посока” се определя типично като експозиция към контрагент, който има неблагоприятна свързаност с кредитното качество на въпросния контрагент. На езика на Базел II, риск “в грешна посока” възниква, когато има положителна корелация между *експозиция при неизпълнение – EAD* и *загуба при неизпълнение – PD*¹⁵ към даден контрагент. Има два типа утежняващ риск – специфичен утежняващ риск и общ утежняващ риск:

- *Специфичният утежняващ риск (специфичен риск “в грешна посока”)* е рискът от положителна корелация между вероятността от неизпълнение от определен контрагент, дължаща се на естеството на сделките с него и размера на експозицията към него. Банката е изложена на специфичен утежняващ риск, ако бъдещата експозиция към съответния контрагент се очаква да е голяма, когато вероятността от неизпълнение от контрагента е висока. Този риск типично възниква от лошо конструирани трансакции и сделки. Например имаме контрагент, който предоставя свои акции като обезпечение. Дълга позиция с пут опция върху акциите на този контрагент би изправила банката пред риск. Рязко спадане на цената на акциите на контрагента би увеличила експозицията към този контрагент паралелно с намаляването на способността на контрагента да изпълнява своите задължения.
- *Общият утежняващ риск (общ риск “в грешна посока”)* е термин, използван за описание на всички други възможни източници на положителна корелация между експозиция и вероятност от неизпълнение. Текстът от юни 2006 г. на Базел II гласи, че общият утежняващ риск възниква от положителна корелация между вероятността от неизпълнение от контрагент и факторите на общия пазарен риск.

Обикновено, утежняващият риск се отчита в рамката Базел II чрез коефициента *Alpha* във формулата за кредитен риск от контрагенти, който е множител, прилаган към сумата на експозицията. От банките обаче се изисква

¹⁵ Вероятност от неизпълнение (PD): отразява степента на сигурност (в проценти), с която може да се твърди, че длъжникът би изпаднал в невъзможност да изпълни свое договорно задължение в изискуемия срок. Изразява се в процент и показва каква е възможността на сто отпуснати кредити някой от тях да се окаже непогасен (очевидно вероятността от погасяване на заема може да се представи като 1- PD).

Емилия Миланова

да идентифицират експозиции, които пораждаат по-голяма степен на общ утежняващ риск, и да имат въведени процедури за мониторинг и контрол на случаи на специфичен утежняващ риск, започващ от началото на сделката и продължаващ през целия ѝ живот. По време на скорошната криза имаше значителни доказателства за това, че банките са изложени на значителен утежняващ риск, конкретно възникващ от закупуването на кредитна защита чрез *суап за кредитно неизпълнение (CDS) от застрахователи, които гарантират изплащането на облигациите*.

През периоди на стрес, тъй като корелациите се увеличават, общият утежняващ риск ще представлява проблем за моделите на риск. Банките задължително трябва да идентифицират експозициите, които пораждаат по-голяма степен на общ риск “в грешна посока”. Стрес-тестването и анализите на сценариите трябва да бъдат проектирани така, че да идентифицират рисковите фактори, които са положително свързани с кредитоспособността на контрагентите. Нужно е, подобно тестване да се занимава с възможността от поява на сериозни шокове, когато взаимоотношенията между рисковите фактори са се променили. Банките трябва да мониторират общия утежняващ риск по продукти, региони, отрасли или по други категории, които са свързани с дейността. Трябва регулярно да се предоставят отчети, които представят рисковете “в грешна посока” и стъпките, които се предприемат за управление на този риск.

Въвеждане на ясно формулиран капиталов разход по Стълб 1 на Базел II при идентифициран специфичен утежняващ риск

Ограниченията, които пречат за ясно формулиране на капиталов разход за общ утежняващ риск, не се прилагат към капиталов разход за *специфичен утежняващ риск*. Общо е мнението на анализаторите, че специфичният риск “в грешна посока” може и трябва да бъде ясно разпознат и измерван от банките – предлага се да се приложи капиталов разход за всеки контрагент, при който съществува ясно правно взаимоотношение, пораждащо измерим утежняващ риск. От банките вече се изисква да идентифицират такива правни взаимоотношения за целите на изчисляването на вероятността от неизпълнение. Всяко отделно юридическо лице, към което банката има експозиция, задължително трябва да получи отделен рейтинг. Банката задължително трябва да има политики, отнасящи се до третирането на отделните лица в свързана група, вкл. обстоятелствата, при които същият рейтинг е възможно или не да бъде определен за някои или всичките свързани лица. По-конкретно за едноименни суапи за кредитно неизпълнение (*CDS*), при които съществува правна връзка между контрагента и основния емитент и при които е идентифициран специфичен утежняващ риск, експозицията при неизпълнение (*EAD*) се равнява на условната сума на договора. За капиталови деривативи, отнасящи се до една компания, при които съществува правна връзка между контрагента и основната компания и където е идентифициран специфичен утежняващ риск, *EAD* се равнява на стойността на дериватива при допускане за неизпълнение на основното юридическо лице.

(б) Коефициент за корелация на стойността на активите за големи финансови институции

По време на кризата кредитното качество на финансовите институции се влоши и те се оказаха относително по-чувствителни към системен риск, отколкото нефинансовите предприятия. Извършените от Комитета анализи показаха, че *корелациите на стойностите на активите (AVCs: asset value*

correlations) за финансови предприятия бяха поне с 25% повече, отколкото за нефинансови предприятия, и затова тази по-висока степен на корелация с пазарните нужди е необходимо да бъде отразена в капиталовата рамка. Оттук идва и предложението да се прилага коефициент (множител) от 1,25 към *AVC* на финансовите предприятия. Съгласно това предложение, *AVCs* между финансови предприятия биха варирали от 15% до 30%, за разлика от диапазона 12-24%, заложен сега в рамката Базел II (Комитетът извършва по-нататъшен анализ на подходящото коригиране на така предложения коефициент).

Определението на финансови предприятия е подходящо да бъде разширено, за да включи банки, брокер-дилъри, застрахователни компании и силно задлъжнели лица като хедж фондове и финансови гаранتي, тъй като всички тези компании демонстрираха повишена чувствителност по време на кризата, докато експозициите към по-малки банки, брокери/дилъри и застрахователни компании не показваха тази чувствителност в такава степен. В резултат на това е удачно предложението да се ограничи прилагането на коефициента към експозиции към банки, брокери/дилъри и застрахователни компании с активи 20 и повече милиарда долара. Съгласно това предложение експозициите към нерегулирани финансови посредници, вкл. лица с висока степен на задлъжнялост, които получават повечето от своите приходи от финансови дейности като хедж фондове и финансови гаранتي, винаги ще бъдат обект на по-висока *AVCs*, независимо от размера на активите.

Трябва да си дадем сметка, че предложеното 20%-но увеличение на *AVC* би могло да даде като резултат процентно увеличение на капиталовите изисквания, което реално е по-високо поради нелинейната връзка между капитала и *AVC*. Ефектът е по-ясно изразен при контрагентите с ниска *PD* и висока *AVC*, за които капиталът би могъл да се увеличи с приблизително 35%.

(в) *Контрагенти с обезпечение и маржин рисков период*¹⁶

Анализите имаха за цел да направят оценка, доколко са подходящи съществуващите изисквания за обезпеченията по рамката на Базел II при Метода на вътрешния модел (Internal Model Method – IMM) в условията на скорошната пазарна криза и да идентифицират няколко области, където е нужно тези изисквания да се модифицират или където има основания за нови изисквания.

Има редица области, пораждащи притеснение, които се проявиха по време на скорошната криза, свързани с процеса по управление на обезпеченията. Например операционната ефективност на банковите отдели за обезпеченията беше неадекватна, тъй като те изпитваха значителни затруднения по отношение надеждността на системите и данните, нивата на осигуряване с персонал, отчитането на риска и спазването на правните аспекти на споразуменията за обезпечения. По време на кризата много банки (с интерактивен множествен модел) претърпяха загуби или ликвидни напрежения поради *rehypothecation* – повторно използване на обезпечения, като кредитополучателят остава собственик на обезпечението, или реинвестиране на активи–обезпечения (както парични, така и непарични), получени от контрагенти, и последващо изискване обезпечението да се върне в кратък срок.

¹⁶ *Маржин рисков период* е периодът от последната размяна на обезпечение по определена нетираща съвкупност от сделки с контрагент, който е изпаднал в неизпълнение, до момента, в който експозицията към контрагента се ликвидира и остатъчният пазарен риск се хеджира отново.

Емилия Миланова

В допълнение, от кризата наметне, оценката на секюритизационните експозиции е станала значително по-волатилна отколкото корпоративния дълг с подобен рейтинг. Текущият метод на надзорно-определени редукции според степента на риска на обезпечението прилага едни и същи намаления към репо сделки за секюритизации и корпоративен дълг със същия рейтинг. Това третиране вече не отразява съществуващата реалност на пазара и поради тази причина се предлага да бъде въведена отделна категория за редукция на секюритизационни експозиции, която много по-добре ще отрази по-голямата волатилност на тези инструменти. Както е предложено, новите редукции за секюритизации ще бъдат двойно по-големи от надзорно-определените за корпоративни дългове. Освен това повторните секюритизации повече няма да могат да се използват като обезпечение, отговарящо на критериите. Това са стандартизираните надзорно-определени редукции (с допускане за ежедневна преоценка по пазарни цени, ежедневна промяна на маржа и 10-дневен период на държане), изразени в проценти:

Таблица 1

Рейтинг на емисия за дългови ценни книжа	Остатъчен падеж	Правителства	Други емитенти	Секюритизационни експозиции
AAA до AA-/A-1	< 1 година	0,5	1	2
	> 1 година < 5 години	2	4	8
	> 5 години	4	8	16
A+ до BBB-/A-2/A-3/P-3 и нерейтинговани банкови ценни книжа	< 1 година	1	2	4
	> 1 година < 5 години	3	6	12
	> 5 години	6	12	24
BB+ до BB-	Всички	15	Не отговаря на критериите	Не отговаря на критериите
Акции с основен индекс	15			
Други акции	25			
UCITS*/взаимни фондове Парични средства в същата валута	Най-високият % на редукция, приложим за всяка ценна книга във фонда 0			
* UCITS – Undertakings for the Collective Investments in Transferable Securities: Колективни инвестиционни схеми с прехвърляеми ценни книжа				

Пресекюритизацията означава секюритизация, при която рискът, свързан с базисна група от експозиции, е разделен на траншове, като поне една от базисните експозиции е секюритизационна позиция.

При прилагане на стандартизирания подход при определяне на капиталовите изисквания за кредитен риск размерът на рисковото претеглената експозиция на секюритизационна или пресекюритизационна позиция с присъдена кредитна оценка ще се изчислява чрез прилагането към стойността на експозицията на

рисковото тегло, съответстващо на степента на кредитното качество, която компетентните органи са определили, че съответства на кредитната оценка.

Увеличаване на маржин рисковия период

Комитетът предлага увеличаване на надзорно-определените долни граници за маржин рисковите периоди както за извънборсови (*OTC*) деривати, така и за *транзакции, финансиращи ценни книжа (SFTs: securities financing transactions)*, за да се обхванат присъщите рискове. По-конкретното предложение е маржин рисковият период да бъде удължен на 20 работни дни за нетиращи съвкупности, при които броят на сделките надвишава 5 000 или които съдържат неликвидно обезпечение; или *OTC* деривати, които не могат да бъдат лесно заменени на пазара (напр. т.нар. поръчани или екзотични деривати). Опитът от кризата показва нуждата от допълнителни, ясно дефинирани индикатори за това, кога да бъдат принудени банките да удължат марж периода на риска. В допълнение предложеното третиране на капитала създава стимул за намаляване размера на нетиращите съвкупности, което ще ги направи по-лесни за прекратяване, когато е необходимо, като по този начин се намалява относителното ниво на риска от контрагента (*CCR*). Неликвидното обезпечение и *OTC* деривативи, които не могат лесно да се заменят, ще се характеризират с липсата на активни пазари с достатъчна дълбочина и ликвидност, така че контрагент да може, в рамките на два или по-малко дни, да получи множество ценови котировки, които не „изместват” пазара или представляват цена, отразяваща пазарна отстъпка (в случай на обезпечение) или премия (в случай на *OTC* дериватив). Използването на 20 работни дни е в съответствие с наблюдаваната бизнес практика в банките особено по време на скорошната криза. В допълнение, макар че “*ефектите на бързия спад*” (*cliff effects*) принципно не са желателни, в този момент, ефектът, асоцииран с броя на сделките в нетиращата съвкупност, ще предостави желани стимул за банките, за да поддържат размерите на тази съвкупност под 5 000-ния праг за сделки.

Третиране на контрагенти с висока степен на задлъжнялост

За контрагентите с висока степен на задлъжнялост (голям размер на привлечени средства) Комитетът е на мнение, че използването на увеличен марж период на риска ще даде като резултат по-подходящо капиталово изискване. Това се дължи на факта, че такива контрагенти (напр., хедж фондове) обикновено са добре обезпечени, и следователно увеличеният марж период на риска ще даде по-високи (приблизителни) оценки на тези експозиции без необходимостта от отделно коригиране. В допълнение наличието на *маржин-споразумение*¹⁷ (*margin agreement*) е само по себе си източник на риск за контрагента, тъй като то е механизъм, който може да застраши неговата ликвидност, и следователно увеличеният марж период на риска е естествен начин за отразяване на присъщия утежняващ риск. Независимо от това е подходящо да се добави качествено изискване, което да потвърждава, че прогнозните изчисления на *PD* (*вероятност от неизпълнение*) за контрагенти с висока степен на задлъжнялост трябва да отразява поведението на техните активи на базата на стрес период. Така се достига до следното предложение: за корпоративни и банкови експозиции *PD* е по-голямата от едногодишната *PD*, асоциирана с вътрешния рейтинг на кредитополучателя, към когото тази експозиция е определена или 0,03%. За експозиции към отделни държави *PD* е едногодишната *PD*,

¹⁷ *Маржин-споразумение* е договорно споразумение, според което съответен контрагент доставя обезпечение на друг контрагент, когато експозицията на втория контрагент към първия надхвърля определен размер.

Емилия Миланова

асоциирана с вътрешния рейтинг на кредитополучателя, към когото тази експозиция е определена. PD на кредитополучатели, за които е присъден рейтинг за неизпълнение в съответствие с референтното определение на неизпълнение, е 100%. *Прогнозните оценки на PD за контрагенти, които са с висока степен на задлъжнялост, или за контрагенти, чиито активи са преобладаващо търгувани активи, трябва да отразяват поведението на активите на контрагента на базата на периоди със стресова волатилност.*

(г) Централни контрагенти (CCPs)

При изискванията на Базел II, експозициите на банките към CCPs обикновено привличат нулева експозиция при неизпълнение (EAD). Предлаганите за Базел III промени ще подсилват съществуващия стимул за банките да използват централни контрагенти за OTC деривативи, тъй като тези промени ще увеличат изискванията за оценения капитал спрямо такива експозиции, ако са приключени двустранно (а не чрез CCP).

Системата на централни контрагенти ще играе сериозна роля в усилията да се намалят системните рискове. Затова е нужно да се гарантира, че CCPs имат въведени строги процедури за управление на риска, както и че осъзнават, че може да възникне потенциален системен риск поради концентриране на транзакции в CCP, който няма надеждни процеси за управление на риска. Следователно се налага мнението, че експозициите с обезпечение и тези по пазарни цени към CCPs могат да имат само нулева изложеност на риск, ако са в съответствие с повишените стандарти за CCPs, които са предложени от *Комисията по системи за разплащания и сетълмент (CPSS: Committee on Payments and Settlement Systems)* и от *Международната организация на комисиите по ценни книжа (IOSCO: International Organization of Securities Commissions)*. Кредитни експозиции на контрагенти към CCPs, които не отговарят на тези високи стандарти, ще се третираат като двустранно уредени експозиции, обект на различно от нулево рисково тегло. Други експозиции към CCPs, като експозиции с неизпълнение или експозиции към гаранционни фондове, ще изискват капиталов разход, по-висок от текущото ефективно капиталово изискване от нула. Комитетът ще обмисли въвеждането на семпли рискови тегла за експозициите, възникващи от дарения към гаранционни фондове. Капиталовите инвестиции в CCPs ще продължат да получават капиталово третиране според Базел II.

(д) Повишени изисквания за управление на кредитен риск от контрагенти

По време на кризата банките не успяха адекватно да идентифицират, измерват и контролират своите експозиции към кредитен риск от контрагента и съществуващите изисквания за управление на риска не бяха адекватно разработени, за да помогнат за предотвратяването на непредвидени загуби. В допълнение към повишаването на изискванията за риск “в грешна посока” се предлага допълнително да се повишат изискванията за управление на риска чрез:

- по-ясно формулиране на *качествените изисквания* за стрес тестване, което банките трябва задължително да извършват, когато използват метода на вътрешните модели;
- повишаване на изискванията за валидизиране на моделите и конкретизиране на надзорните очаквания относно практиките на банките за бек-тестване.

Стрес тестване

Стрес тестването е важен инструмент за управлението на риска и това е особено вярно за управлението на кредитния риск от контрагенти. Въпреки важността на този инструмент процесът на разработване на стрес тестването за риск от контрагенти изостава в сравнение със стрес тестовете за пазарен риск или за традиционния кредитен риск. По принцип стрес тестването за кредитен риск от контрагенти задължително трябва да се провежда на ниво отделен контрагент. Списъци с експозиции на контрагенти при стрес сценарии са ключовият елемент на всички успешни програми за стрес тестване. Стресовите на *CVA-риска* сега позволяват агрегиране и на ниво компания, както и общи стресове на кредитоспособността на контрагента и на цялата експозиция. Предложения за разширяване на качествените изисквания към процеса за стрес тестване, който банките провеждат, когато прилагат вътрешнорейтинговия подход, ще представим по следния начин:

Банките задължително трябва да имат подробна програма за стрес тестване за кредитен риск от контрагенти и тя трябва да включва следните елементи:

- Банките трябва да осигурят агрегиране за всички форми на кредитен риск от контрагента (сделки с деривативни инструменти, в т.ч. ОТС деривативи; репосделки; сделки по предоставяне/получаване в заем на ценни книжа или стоки; маржин заемни сделки и транзакции с удължен сетълмент) на ниво отделен контрагент в достатъчна времева рамка за провеждане на редовно стрес тестване;
- За всички контрагенти банките трябва да провеждат поне веднъж месечно стрес тестване за изложеност на основните фактори на пазарен риск (напр. лихвени проценти, валутни курсове, цени на акции, кредитни спредове и цени на стоки), за да се идентифицират проактивно и, когато е необходимо, да се намалят необичайно големите размери на концентрации;
- Многофакторните стрес тестове трябва да се извършват поне веднъж на тримесечие и да включват сценарии, в които: а) са се появили сериозни икономически или пазарни събития; б) пазарната ликвидност е намаляла; в) се преценява пазарното въздействие на ликвидните позиции на голям финансов посредник;
- Движенията на пазарите при стрес имат въздействие не само върху експозициите на контрагента, но и върху *кредитното качество* на контрагентите. Поне веднъж в тримесечието банките трябва да провеждат стрес тестване, като прилагат стрес условия към съвместното движение на експозициите и на кредитоспособността на контрагента.
- Стрес тестването на експозициите, включващи еднофакторни, многофакторни и съществени индиректни рискове (напр. експозиция на кривата на доходите) и съвместно стресиране на експозицията и кредитоспособността, трябва да се извършват на ниво конкретен контрагент, група от контрагенти (напр., бранш и регион), и агрегираните *CCR* за цялата институция. Резултатите от стрес тестовете трябва да бъдат интегрирани в редовните отчети към ръководството на най-високо ниво. Анализът следва да обхваща най-големите на ниво контрагенти въздействия в целия портфейл, съществени концентрации в рамките на сегментите на портфейла (в рамките на същия бранш или регион) и трендовете за съответния портфейл и контрагент;
- Когато се оценява платежоспособността при стрес, факторните шокове трябва да са достатъчно сериозни, за да се обхванат исторически

екстремните показатели на пазарната среда и/или екстремните, но правдоподобни стресови пазарни условия. Трябва да бъде оценено въздействието на тези шокове върху капиталовите ресурси, както и въздействието им върху капиталовите изисквания и приходи. За целите на ежедневното мониториране на портфейла, хеджирането и управлението на концентрациите, банките трябва да обмислят и сценарии с по-малка сериозност и по-висока вероятност;

- Банките трябва да обмислят обратни стрес тестове, за да идентифицират екстремни, но правдоподобни сценарии, които могат да доведат до неблагоприятни резултати.

Бек-тестване

От банките, които са получили разрешение да използват вътрешни модели за изчисляване на регулаторния капитал за кредитен риск от контрагента, се изисква да извършват текущо валидизиране на моделите за изложеност на кредитен риск. Бек-тестването е само един елемент на валидизационния процес и досегашният опит при банки, прилагащи вътрешни модели (*ИММ*), показва значими недостатъци в тяхната способност да провеждат подходящо бек-тестване. И още нещо – подходът към *VaR* бек-тестването е неподходящ за бек-тестване на вътрешните модели, използвани за изчисляване на кредитния риск от контрагенти¹⁸. Поради идентифицираните недостатъци в практиките на бек-тестване и неподходящото използване на *VaR* бек-тестването за целите на *CCR*, се предлагат промени в следните насоки:

Важно е, надзорните органи да могат да се уверят, че банките, използващи модели, имат системи за управление на кредитен риск от контрагенти, които са концептуално надеждни и прилагани последователно и коректно. Съответно надзорният орган ще установи редица качествени критерии, на които банките трябва да отговарят, преди да им бъде разрешено да използват подход, базиран на вътрешен модел. Степента, до която банките отговарят на качествените критерии, е възможно да окаже влияние върху нивото, което надзорните органи ще заложат за мултипликационния коефициент (*Alpha*), който беше коментиран. Само онези банки, които отговарят напълно на качествените критерии, ще могат да прилагат минималния мултипликационен коефициент. Качествените критерии включват:

- Банките задължително трябва да провеждат редовна програма на бек-тестване, т.е. сравняване с обратна сила на рисковите показатели, генерирани от модела с реализираните рискови показатели, както и хипотетичните промени, базирани на статични позиции.
- Банките задължително трябва да провеждат първоначално валидизиране и текущ преглед на *ИММ* модела и на всички модели, които дават информация за изчисляването на очакваната положителна експозиция (*ЕРЕ*), която да е независима от разработващите модела.

¹⁸ *Бек-тестването* е сравнение на прогнозите с реализираните резултати. Това сравнение е: или сравнението на разпределяне на единична реализирана стойност в даден времеви момент, както е за бек-тестване на разпределянето на факторите на пазарния риск, или сравнението на единична прогнозна стойност с някаква реализирана стойност в даден времеви момент, както е за бек-тестване на *ЕРЕ* (очаквана положителна експозиция) или на модели на ценообразуване. *VaR* бек-тестването е конкретен пример за предишното сравняване на прогнозните разпределения на тестването с реализираните резултати, при което се тества един аспект на разпределянето, при 99% доверителен интервал.

- Съветът на директорите и висшето ръководство трябва да са активно ангажирани в процеса по контрол на риска и да възприемат този контрол за съществен аспект на бизнес дейността.
- Независим преглед на системата за измерване на риска трябва да се извършва редовно в рамките на процеса за вътрешен одит на банката.
- Бек-тестването с исторически данни на представителни портфейли на контрагенти задължително трябва да е част от процеса по валидизиране. Представителните портфейли трябва да се избират на базата на тяхната чувствителност към фактори на съществен риск и корелации, на които банката е изложена. Значителни различия между реализираните експозиции и прогнозното разпределение биха могли да покажат проблем в модела и основните данни, които надзорният орган би поискал от банката да коригира. При такива обстоятелства е възможно от банката да се поиска допълнителен капитал.

Решаване на проблема с прекаленото доверяване на външни кредитни рейтинги и минимализиране на ефекта на резкия спад (cliff effect)

Сериозно безпокойство по време на кризата причини прекаленото доверяване от страна на много пазарни участници, вкл. и банки, на външни рейтинги, най-вече за секюритизационни продукти, вместо да се проведе необходимият *диагностичен преглед (due diligence)*, за да се установят рисковете, лежащи в основата на рейтингования инструмент.

В този контекст беше направен преглед на външните рейтинги в рамката Базел II, като вниманието се фокусира върху рейтинги на секюритизации и бяха идентифицирани *три негативни стимула*, възникващи от използването на външни рейтинги за определяне на регулаторните капиталови изисквания, като има и предложения за смекчаване на тези стимули.

(1) Използването на външни рейтинги по Базел II е възможно да е създадо стимул за *банките*, да разчитат прекалено много на външни рейтинги, като по този начин те са пренебрегнали своите независими вътрешни оценки.

(2) Вторият негативен стимул, възникващ от регулаторното използване на външни рейтинги, най-вече за изчисляване на минималните капиталови изисквания, е за *рейтинговите агенции* да дават “добри рейтинги” за експозиции, вместо точни и консервативни оценки. Има вероятност всички емитенти или инвеститори да се заинтересоват от “добрите рейтинги”, които привличат ниски капиталови изисквания и разширяват обхвата на продуктите, отговарящи на критериите за инвестиции или кредитна защита.

(3) Третият негативен стимул е проблемът с *cliff effects* в капиталовите изисквания, което може да насърчи банките да не търсят рейтинги по позиции точно под “*cliff*” и да разчитат на рейтинги точно над “*cliff*”.

Една от причините за използване на външни рейтинги за оценка на капиталовите изисквания е, че те осигуряват сравнително стандартизиран, хармонизиран, лесен за разбиране, независим показател, който като цяло отразява кредитното качество на контрагент, емитент или инвестиционен продукт. Финансовите институции и пазарните играчи, по принцип, вече широко са използвали външни кредитни рейтинги в своите процеси по управление на риска, преди външните рейтинги да бъдат инкорпорирани в рамката Базел II. В това отношение рамката Базел II е в тясно съответствие с пазарните практики и, въпреки че въвеждането на кредитни рейтинги в рамките на надзорната рамка е възможно да не е променило пазарната практика, може

допълнително да е узаконило използването на рейтинги за някои от пазарните участници.

Премахването на външните рейтинги от рамката Базел II в близко време или в средносрочен план би очертало два крайни алтернативни подхода за оценяване на регулаторния капитал спрямо засегнатите експозиции (припомняме, че по Базел II външните рейтинги са основно прилагани в Стандартизирания подход и рамката за секюритизации). Първата опция ще бъде връщане към “тип Базел I” подход, който би разпределил всички експозиции, независимо от кредитното качество, към една и съща категория рисково тегло (както може да се предполага 100% рисково тегло). Ход в тази посока по същество би елиминирал понятието за чувствителност към риск и за капитал, съизмерим с присъщия риск на дадена експозиция.

Алтернативната възможност е, по вътрешнорейтинговия (*IRB*) подход да се позволи на банките, да използват вътрешни модели за кредитен риск, за да се определят (приблизителни) оценки на капиталово изискване на секюритизационна експозиция, като се използва нейната (приблизително) изчислена *вероятност от неизпълнение (PD)* и *загуба при неизпълнение (LGD)*¹⁹. Комитетът обаче не беше благосклонен, банките да използват своите собствени вътрешни модели за кредитен риск поради несигурността и липсата на данни по отношение на корелациите на активите, което е основният мотив, надзорно определените корелации да се използват в рамката Базел II (Базел II се гради върху вътрешните редове от данни на банките за *PD*, *LGD* и *EAD*, но той не позволява използването на цялостни кредитни модели). В допълнение както показва скорошният опит, вътрешните кредитни модели на банките не успяха да демонстрират максималната си ефикасност. Да се позволи на банките да използват своите собствени вътрешни модели за (приблизителна) оценка на капиталовите изисквания за секюритизационни експозиции би увеличило натиска, да се разреши по-широко използване на такива модели в Базел II. По този начин, въпреки че има изразени притеснения относно използването на външни рейтинги по рамката Базел II, вкл. и че доверяването на външни рейтинги би подкопало стимулите, да се провеждат независими вътрешни оценки на кредитното качество на експозициите, премахването на външните рейтинги от рамката Базел II би увеличило допълнителните проблеми за определянето на регулаторните капиталови изисквания.

Съвсем естествено е банките да допълват регулаторните капиталови изисквания, базирани на външно рейтинговани секюритизации със свой собствен кредитен анализ и прогнозни капиталови оценки на рисковите експозиции, като събират достатъчно информация за основното обезпечение, подкрепящо секюритизационните експозиции и не подценяват риска. Неуспехът да се проведе подобен диагностичен анализ, може да има за резултат необходимостта, банките да приспадат експозицията от капитала. Ако по-малките банки нямат надежден инструментариум да оценяват всяка своя експозиция, те ще трябва да разкрият до каква степен са се доверили на рейтинговите агенции. Регулаторите пък трябва да обсъдят възможността за поставяне на ограничение върху процента активи, които могат да притежават банките и инвеститорите, в случай че не са оценили качеството им сами.

¹⁹ Загуба при неизпълнение (*LGD* - *Loss Given Default*) представя в процентно изражение частта от експозицията, която банката като кредитор няма да успее да възстанови в резултат на настъпването на неблагоприятно кредитно събитие.

Емитентите на дълг, на свой ред, трябва да оповестяват повече информация, за да поставят инвеститорите в по-добра позиция за изграждане на преценка.

Базелският комитет е разработил няколко допълнителни предложения, които се отнасят до негативните стимули, свързани с използването на външни рейтинги за определени аспекти на рамката Базел II, до смекчаването на *cliff effects* на външните рейтинги в Стандартизирания подход и до инкорпорирането на *IOSCO Кодекса на основните положения за поведението на агенциите за кредитен рейтинг* в изискванията за необходимите характеристики на рамката Базел II за използване на оценките на Националните агенции за кредитен рейтинг (*ECAI: External Credit Assessment Institutions*).

1.3. Допълване на рисково-базираното капиталово изискване с коефициента за ливъридж

Една от основните характеристики на кризата беше натрупването на прекомерени балансови и извънбаланси задължения (ливъридж) в банковата система. Настоящите минимални регулаторни изисквания остават неприемливо ниски и не притежават възможността да спрат едно ново движение към дъното, където финансовите институции се озоваха недостатъчно капитализирани, прекалено задължени и без ликвидност. Например настоящото ефективно изискване за минимум капитал е съотношение от само 2% на базисния първичен капитал към рисково-базиран актив. Това съответства на рисково-базирана задължнялост от най-малко 50:1. Това обаче, се основава на недостатъчно ясно (размито) определение за банковия капитал. Ако трябва да се използва по-строга дефиниция, базирана на реално внесения основен капитал – задължнялостта, допустима при настоящия минимум, би била още по-висока.

През най-тежката част на кризата банковият сектор беше принуден от пазара да намали своите привлечени средства (ливъридж) по-начин, който да подсили натиска за спад на цените на активите, което допълнително изостри кривата на положителната обратна връзка между загубите, влошаването на банковия капитал и свиването на кредитната активност. Затова като елемент на реформата в капиталовите изисквания на Базел III²⁰ се въвежда изискване за *коефициент на ливъридж*, който е замислен да постигне следните цели:

- да постави долна граница за натрупването на привлечени средства (ливъридж) в банковия сектор, като по този начин помага за смекчаването на риска от дестабилизиращи процеси на намаляване на задълженията (деливъридж), които могат да навредят на финансовата система и икономиката;
- да въведе допълнителни защити срещу грешки в моделния риск и на измерването чрез допълване на рисково-базираната мярка с прост, прозрачен, независим показател за риска, базиран на брутни експозиции.

През месец юли 2010 г. бе постигнато споразумение да се тества едно минимално съотношение за *ливъридж на първичния капитал* (Tier 1 Leverage Ratio) *от 3%* по време на периода на паралелно прилагане, което да не е рисково-базирано (капитал от първи ред / активи). На база на резултатите от този период през първата половина на 2017 г. ще бъдат направени финални корекции, за да се премине към капиталово изискване по Стълб 1 на Базел II от 01.01.2018 г. (след подходящ преглед и калибриране) – вж. Таблица 2.

²⁰ Вж. Calibrating regulatory minimum capital requirements and capital buffers: a to-down approach, BCBS, October 2010.

Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems, BCBS, December 2010.

1.4. Намалвяване на процикличността и представяне на антициклични буфери

Един от най-дестабилизиращите елементи на кризата е процикличното усилване на действието на финансовите шокове в цялата банкова система, финансовите пазари и икономиката като цяло. Тенденцията, пазарните участници да имат такова проциклично поведение, се засилва чрез многообразие от фактори, вкл. чрез прилагане на някои от принципите на счетоводните стандарти както за оценка на активите по справедлива (пазарна) цена, така и за държани до падеж кредити и чрез натрупване и освобождаване на привлечени средства (ливъридж) от финансовите институции, предприятия и вложители. Ето защо са необходими редица мерки, за да станат банките по-устойчиви на такава проциклична динамика. Тези мерки ще помогнат да се гарантира, че банковият сектор служи за поемане на шоковете, вместо за прехвърляне на риск към финансовата система и националната икономика.

В допълнение към съотношението за ливъридж се предлага въвеждане на комплекс от мерки за противодействие на процикличността и повишаване устойчивостта на банковия сектор в добри времена²¹. Тези мерки имат следните основни цели:

- намаляване на прекомерната цикличност на минималното капиталово изискване;
- насърчаване на провизиране, повече насочено към бъдещето;
- запазване на капитал за изграждане на буфери в отделните банки и банковия сектор, които могат да се използват при стрес;
- постигане на разумна защита на макрониво на банковия сектор от периоди на прекален кредитен растеж.

(1) Цикличност на минималното капиталово изискване

Рамката Базел II повиши чувствителността към риск при определяне на регулаторното капиталово изискване. Основен източник (катализатор) на проциклична динамика беше неуспехът, при управлението на риска капиталовите рамки да обхванат ключови експозиции – като сложни дейности от търговския портфейл на банките, повторни секюритизации и експозиции към задбалансови дейности. Не е възможно обаче да се постигне по-голяма чувствителност към риск във всички институции в даден момент, без да се въведе определена степен на цикличност в минималното капиталово изискване с течение на времето. Комитетът беше отчетел тези условия по време на проектирането на рамката Базел II и в резултат на това бяха въведени редица предпазни инструменти за противодействие на прекомерната цикличност на минималното изискване. Те включват изискването за използване на данни от дългосрочни хоризонти, за да се изчисли вероятността от неизпълнение (PD), въвеждането на т.нар. изчисления на спада в загубата при неизпълнение (LGD) и подходящото коригиране на рисковите функции, които превръщат изчисленията на загубите в капиталови изисквания. Пред банките е поставено и изискването да провеждат стрес тестове, които вземат предвид спадащата миграция на техните портфейли в условията на рецесия.

Допълнителни мерки могат да се предприемат за постигане на по-добър баланс между чувствителността към риск и стабилността на капиталовите

²¹ Вж. Countercyclical capital buffer proposal, BCBS, July 2010

Guidance for national authorities operating the countercyclical capital buffer, BCBS, December 2010.

изисквания: подход за използване на процеса по Стълб 2 на Базел II с цел приспособяване на изчисленията за вероятност от неизпълнение (PD) във вътрешнорейтинговите (IRB) капиталови изисквания при благоприятни кредитни условия. Комитетът проведе проучване на въздействието за две конкретни предложения. *Първото* се базира на използването на най-високата изчислена средна стойност на PD, приложена в исторически план към дадена банка за всеки клас от нейните експозиции като заместител за спадащо PD; *второто* се базира на използването на средната величина на исторически PD изчисления за всеки клас експозиции. В резултат на анализа върху оценката на въздействието на тези и алтернативни предложения ще се избере най-подходящият подход, както и ще се направи оценка, дали някакви допълнителни мерки са необходими за намаляване цикличността на капиталовите изисквания извън вътрешнорейтинговия подход.

(2) *Провизиране, насочено към бъдещето*

Продължителните изследвания очертаха предложението за по-надеждни провизионни практики чрез *три свързани инициативи*. *Първо*, промяна в счетоводните стандарти в посока *подход на очакваната загуба (EL)*, като силно се подкрепя инициативата на Съвета по международни счетоводни стандарти (IASB) за придвижване към EL подход. Този подход дава възможност за провизиране на потенциални (бъдещи) загуби, без изискване за обективни доказателства за влошаване²². Целта е да се подобри полезността на решенията и релевантността на финансовото отчитане за акционерите, както и за регулаторните органи²³. Ще се постигне и уеднаквяване на изискванията и консистентност между дефиницията за „default” на Базел II и обективните свидетелства за обезценка, както и използване на Базел сегментацията за определяне на обезценка по кредити със сходни характеристики и използване на коефициентите за вероятност за загуби (PD) за калкулиране на обезценки по тези кредити. Счетоводните поуки от финансовата криза изискват новия стандарт²⁴: да отразява необходимостта за по-ранно признаване на загубите от

²² Концепцията по сега действащия МСС 39 „Финансови инструменти: признаване и оценяване” е да се провизират загуби, които могат да бъдат конкретно определени и за които има обективни доказателства за възникване.

²³ Вж. Guiding principles for the revision of accounting standards for financial instruments issued by the Basel Committee, BCBS, 27 August 2009.

Вж. Guiding principles for the replacement of IAS 39, BIS, BCBS, Nov.2009.

²⁴ МСФО 9 „Финансови инструменти” е публикуван през ноември 2009 г. (ще се прилага след 1 януари 2013 г.) като първи етап на проекта на Съвета по Международни счетоводни стандарти за замяна на МСС 39 и третира класификацията и оценката на финансовите активи. Изискванията на МСФО 9 за финансовите активи се различават значително от тези на МСС 39. Стандартът съдържа две основни категории за оценка на финансови активи: по амортизирана стойност и по справедлива стойност. Финансов актив ще бъде оценяван по *амортизирана стойност*, ако бизнес моделът за този актив предполага, той да се държи с цел получаване на договорените от него парични потоци, и договорните условия по актива пораждат парични потоци на определени дати (само по главница и лихва върху оставащата главница). Всички останали финансови активи ще се оценяват по *справедлива стойност*. МСФО 9 ще елиминира съществуващите категории финансови активи в МСС 39: държани до падеж, на разположение за продажба и кредити и вземания. За инвестиции в *капиталови инструменти*, които не са държани за търгуване, стандартът позволява *неотменяем избор* при първоначалното признаване на база отделна сделка, всички промени в справедливата стойност на тези инвестиции да се представят в *друг всеобхватен доход*. Забранява се рекласифицирането на суми от друг всеобхватен доход в печалбата и загубата на по-късен етап. Въпреки това дивидентите, получени от капиталови инструменти, се признават в печалбата и загубата, а не в друг всеобхватен доход, стига те да не представляват частично възстановяване

Емилия Миланова

кредити, за да се осигурят солидни резерви; да признава, че справедливата стойност не е ефективна, когато пазарите са объркани (разстроени) или неликвидни; да позволява прекласификация от „справедлива стойност“ към категорията на „амортизирана стойност“, като това се случва рядко, след поява на събития, които явно са довели до промяна на бизнес модела. *Авторът поддържа EL подхода, който обхваща реалните загуби по-прозрачно и в същото време по-малко проциклично отколкото подхода "претърпяна загуба"*.

Второ, комитетът актуализира своето надзорно ръководство, за да е в съответствие с преминаването към подход на очаквана загуба (EL подход). Такова ръководство ще подпомогне надзорните органи при утвърждаването на надеждни надзорни практики в рамките на желанието EL подход. Провизиите за кредитни загуби трябва да бъдат ясни и базирани на прозрачни методологии, свързани с очакваните кредитни загуби в съществуващия кредитен портфейл за целия му живот. Счетоводният модел за провизиите (обезценките) трябва да дава и възможност за ранна идентификация и разпознаване на загубите чрез включване на по-широк набор от налична кредитна информация, прилагане на професионална преценка при сравнение с водещи икономически индикатори и съществуващи практики в сравнение със сега включената в модела на „претърпените“ загуби.

Подходящ в тази посока е подходът на „динамичното провизиране“, доколкото провизирането на класифицираните балансови активи се определя като една от възможните причини за поява на циклично поведение в дейността на банковите институции. Данните от направените изследвания на различни учени²⁵ дават основание да се търсят нови механизми и източници за елиминиране на негативните за растежа последици от процикличното поведение на банките. Един от тези изводи демонстрира силната зависимост на провизиите от кредитния риск: банките, при които дялът на кредитите в общата сума на активите е над 70%, провизират 50% повече в сравнение с тези, чийто дял е между 50% и 70%, и 100% повече спрямо банките, при които съотношението кредити/активи се колебае в границите между 30% и 50%.

Динамичните (статистически) провизии (обезценки) за бъдещи загуби се реализират най-напред в банковата практика на Испания. Прилагат се *два подхода*: първият допуска, банките да използват свои вътрешни модели за

на себестойността на инвестицията. Инвестиции в капиталови инструменти, за които Банката *не е избрала* да представя промените в справедливата стойност в друг всеобхватен доход, ще бъдат оценявани *по справедлива стойност*, като промените в справедливата стойност ще се признават в *печалбата и загубата*. МСФО 9 изисква *внедрени деривати*, които се съдържат в основен договор, представляващ финансов актив, да не се отделят, и вместо това хибридният финансов инструмент се разглежда цялостно, за да се прецени дали да се оценява *по амортизирана или справедлива стойност*. МСФО 9 премахва необходимостта от няколко метода за обезценка (изисквани според МСС 39), като ги заменя с метод за обезценка единствено на активите, отчитани по амортизирана стойност. Целта на СМСС е с тази промяна, на база на представената класификация, да се оценят по справедлива стойност тези инструменти, за които текущите стойности са по-информативни, а по амортизирана стойност – тези инструменти, за които договорните парични потоци носят по-удачна информация за стойността им.

²⁵ Вж. **Bikker, J.A., Metzenmakers, P.** Bank provisioning behavior procyclicality, Research Series Supervision no.50, De Nederlandsche Bank, 2002.

Вж. **Leaven, L., G.Majnoni,** Loan Loss provisioning and Economic slowdowns: Too much, too late? FRB of Boston, Conference Series, March, 2003.

определяне на статистическите провизии, като тези модели трябва да бъдат интегрирани в подходяща система за оценка на риска, одобрена от националния надзорен орган. Основните изисквания са кредитният портфейл да бъде сегментиран в *хомогенни групи* и банките да притежават *исторически бази данни* за качеството на активите, като тази информация да обхваща поне един пълен икономически цикъл. Използването на подхода, базиран на вътрешните модели, се насърчава поради това, че стимулира банките да измерват и управляват кредитния риск така, както е заложено в Базел 2. За онези банки, които все още не са разработили свои вътрешни модели, се предлага използването на стандартизиран подход, при който активите се обособяват в няколко (напр. шест) рискови категории със съответните коефициенти, отразяващи степента на допълнителен риск. Тези рискови категории трябва да отговарят на различните нива на кредитен риск в портфейла на националната банкова система. Идеята на динамичното провизиране следва да се разглежда като усъвършенстване и допълване на съществуващата система за обезценки (а не като нейно отрицание или заместване) чрез въвеждане на допълнително изискване, банките да изчисляват т.н. *постоянна мярка за риск (Lr)*, която по стандартизирания подход може да се получи като сума от произведенията на подредените в отделни категории кредити (L) и съответния за всяка група коефициент (s), приемащ стойности от 0% до 1,5%:

$$Lr = s \times L$$

Така че общата сума на статистическите провизии ще се получи като разлика между постоянната мярка за риск и текущите провизии (обезценки) – $StP = Lr - CP$. Ако през отчетния период сумата на текущите провизии е по-малка от размера на постоянната мярка за риск (т.е. налице е нисък процент на просрочените кредити), динамичните провизии са положителна величина, от което следва, че сумата от разликата ще се използва за натрупване в резервен фонд със специално предназначение. В случаите, когато размерът на текущо начислените разходи за обезценки надвишава сумата на постоянната мярка за риск (налице е висок дял на просрочените кредити), натрупаните във фонда със специално предназначение статистически (динамични) провизии ще се използват за покриване на нарастващите загуби. По този начин се намалява вероятността, влошаването на качеството на кредитния портфейл на банковата система да предизвика ерозия на капиталовата база. При тази система общият размер на провизиите, които всяка банка трябва да поддържа, може да се представи като сбор от общите, текущите и статистическите провизии.

Може да се обобщи, че статистическите провизии са нарастваща функция на кредитния портфейл и са обратнопропорционални на текущите провизии за загуби от обезценка. По този начин динамичното провизиране „изглажда” антицикличния характер на текущите разходи за обезценки (провизии) и способства за подобряване на кредитния капацитет и склонността на банковата система да отпуска заеми и в условията на рецесия.

В определена форма EL подходът (можем да го съпоставим с подхода на „динамично провизиране”) се прилагаше системно в българската банкова практика от 2003 г., в резултат на което българските банки на прага на глобалната финансова криза (2007 г.) се оказаха със значителни резерви, които ще са достатъчни за абсорбиране на очертаващите се загуби.

Трето, обособил е и група от *възпиращи фактори* към прекалено провизиране в регулаторната капиталова рамка. Новите стандарти трябва да използват подходи, които са изградени на подходяща информация от

Емилия Миланова

вътрешните системи за управление на банковите рискове и капиталовата адекватност и да насърчават използване на вътрешни модели за рейтинговане на кредитния портфейл.

(3) Защита на капитала

Като част от реформата е включено и предложение за подход за насърчаване на запазването на капитала и натрупването на адекватни буфери над минимума, който може да се изтегли в периоди на стрес.

В началото на финансовата криза, много банки продължиха да правят разпределение на голяма част от капитала под формата на дивиденди, обратно изкупуване на акции и щедри възнаграждения, въпреки че тяхното финансово състояние и перспективата за сектора се влошаваха, което направи отделни банки и сектора като цяло по-малко устойчиви. Напоследък много банки се върнаха към състояние на доходност, но не направиха достатъчно да изградят наново своите капиталови буфери, за да подкрепят нова, активна дейност по кредитиране. Всичко това увеличава процикличността на системата.

За справяне с този пазарен неуспех е удачно да се въведе рамка, която ще предостави на надзорните органи по-силни инструменти и механизми за насърчаване защитата (съхранението) на капитала в банковия сектор. Прилагането на рамката чрез международно съгласувани стандарти за защита на капитала ще помогне да се увеличи секторната устойчивост, при очертаваща се тенденция към спад, и ще осигури механизъм за изграждане на капитала наново по време на икономическото възстановяване. Още повече предложената рамка е достатъчно гъвкава да позволи наличието на диапазон от надзорни и банкови реакции в съответствие с предложения стандарт.

(4) Прекомерен кредитен растеж

Това, което научихме от глобалната финансова криза е, че загубите в банковия сектор по време на спад, когато е предшестван от период на прекомерен кредитен растеж, могат да бъдат изключително големи. Тези загуби могат да дестабилизируют банковия сектор, което може да доведе до спад или да задълбочи спада в реалната икономика. Това на свой ред може допълнително да увеличи негативните тенденции в банковия сектор и така да поставят началото на един омагьосан кръг (проблемите във финансовата система водят до спад в реалната икономика, което след това „връща топката“ към банковия сектор). Тази взаимосвързаност подчертава изключителната важност на това, банковият сектор да изгражда свои капиталови защити в периоди, когато кредитирането се е разраснало до прекомерни нива и рисковете от стрес за цялата система значително се увеличават. Тъй като капиталът е по-скъп от други форми на финансиране, изграждането на тези защити трябва да носи допълнителната полза от ролята му да се намали кредитният растеж, когато икономическите и финансовите условия са в период на оживление. Изграждането на буфер за защита на капитала, когато има признаци, че кредитирането се е разраснало до прекомерни нива, ще гарантира, че банките натрупват капиталови резерви, увеличавайки своята способност да абсорбират загуби при очертали се тенденции на спад.

Предложението за антицикличните буфери е замислено, за да се гарантира, че капиталовите изисквания в банковия сектор вземат предвид характеристиките на макрофинансовата среда, в която оперират банките. Те трябва да се прилагат, когато се преценява, че прекаленият агрегиран кредитен растеж се свързва с натрупването на риск в цялата система, за да се осигурят условия, в които банковата система има буфер да се защити срещу бъдещи

потенциални загуби. Това фокусиране върху прекаления агрегиран кредитен растеж означава, че отделните страни най-вероятно ще се нуждаят да прилагат буфера не непрекъснато, може би веднъж на 10 - 20 години.

Да се защити банковият сектор в този смисъл не означава просто да се гарантира, че отделните банки остават платежоспособни през период на стрес, тъй като *минималното капиталово изискване* и буфера за запазване на капитала (*защитен капиталов буфер*) са създадени да изпълнят тази задача. По-скоро целта е да се гарантира, че банковият сектор разполага с необходимия капитал, за да осигури поддържането на потока от кредити в икономиката, без неговата платежоспособност да се поставя под въпрос, когато финансовата система преживява стрес след период на прекален кредитен растеж. Това трябва да помогне за намаляване на риска от осигуряване с необходимите средства за кредитиране, които ако не бъдат набавени, биха могли да подкопаят функционирането на реалната икономика и като резултат да доведат до допълнителни кредитни загуби в банковата система.

Решения за буфера на национално ниво. Антицикличният капиталов буфер ще действа, като дава възможност на всяка страна със съответно законодателство да използва своя преценка за увеличаване размера на обхвата на минималния буфер, установен от буфера за запазване на капитала. Това ще влезе в сила чрез въвеждане на буферна добавка през периоди на прекален агрегиран кредитен растеж, за които се преценява, че са свързани с увеличаване на риска в цялата система. Съществува подход и методика за това, как *антицикличният* капиталов буфер и *защитният* капиталов буфер (буфера за запазване на капитала) биха могли да бъдат интегрирани, за да се определи общото буферно изискване за капитал от I-ви ред.

Вече знаем, че е установен обхват на регулаторното минимално изискване за буфер на капитала от I-ви ред, като на банката ще бъдат наложени ограничения за разпределянето на капитала, когато капиталовите нива паднат в рамките на този обхват. Наложените ограничения, разбира се, са свързани само с разпределението на печалбата, а не с основни операции на банката.

Две опции са обмислени за профила на антицикличния капиталов буфер през кредитния цикъл: (1) *положителен буфер* при нормални обстоятелства в световната икономика, който се увеличава през периоди на прекален агрегиран кредитен растеж и намалява по време на спад (или при тенденция на спад); и (2) *нулев буфер* във всички състояния на кредитния цикъл, различни от периодите на прекален агрегиран кредитен растеж. Следвайки подхода на съставния елемент, въведен от Базелския комитет, буферът е предназначен да стои над буфера за запазване на капитала и така е избрана втората опция. Това означава, че антицикличният капиталов буфер е представен като *добавка към буфера за запазване на капитала*, като ефективно разширява размера на неговия обхват. Например приемаме, че минималното изискване за базовия капитал от I-ред за всички банки е 4,5% от рисково претеглените активи. Приемаме също, че буферът за запазване на капитала (защитен буфер) е заложен на 2,5% от рисково претеглените активи. При този сценарий банка с коефициент на базовия капитал от I-ви ред 7% не би била обект на никакви ограничения върху разпределянето на капитал, тъй като ограниченията са в диапазона 4,5% – 7%.

Нека да приемем, че банката става обект на добавка от антицикличен капиталов буфер от 2%. Последниците от това са, че диапазонът, в който са наложени ограниченията за разпределяне, става 4,5% – 9%. В този случай банка с коефициент на базовия капитал от I-ви ред (*core Tier 1*) 7% попада в

определен диапазон на обхвата и от нея би се изисквало да запази 60% от печалбата.

За да се приспособят към новото ниво на буфера, което надвишава фиксирания диапазон на запазване на капитала, е предложено, на банките да им бъдат дадени 12 месеца, за да приведат своите капиталови нива над горния сегмент на уголемения диапазон, преди да се наложат ограниченията за разпределяне на печалбите. През този 12-месечен период банките ще имат опциите да отговорят на изискването чрез задържане на печалбите, като увеличават капитала или ограничават нарастването на кредита като по този начин подкрепят целта да се защити банковият сектор от увеличаване на риска в периоди на прекален кредитен растеж. Надзорните органи в отделните страни ще носят отговорност за залагане на буферни добавки, приложими за кредитните експозиции към отделните кредитополучатели според националното законодателство. Добавката ще се движи в посока на увеличение и ще влезе в сила само когато има доказателства за прекален кредитен растеж, който ще даде като резултат натрупване на риск за цялата система, и ще бъде с нулева стойност във всички останали случаи.

Международно активните банки ще отчитат географското разположение на своите кредитни експозиции и ще изчислят своите буферни добавки за всяка експозиция на базата на буфера, който е в сила според законодателството на страната, в която се намира експозицията. На консолидирано ниво за цялата банка буферът ще бъде равен на претеглената средна стойност на добавките, приложени в местното законодателство, към което те имат експозиции. В случаи, при които банките имат експозиции към страни, които не оперират и не обявяват публично буферни добавки, местните органи ще имат свободата да залагат свои собствени буферни добавки за експозиции към тези страни. Това може да се направи, като се използват данни за кредитирането и за БВП, както и друга информация за икономическите и финансови условия за тези законодателства, предоставена от БМР и МВФ и от други източници.

За да се подпомогне съответният орган във всяко законодателство при вземане на решение за подходящото ниво на буфер, е разработена методология за изчисляване на *международно съгласуван индикативен буфер (индикативно съотношение кредитиране / БВП)*, който може да служи като обща референтна отправна точка за вземане на надеждни решения²⁶.

Защо е избран индикативният коефициент кредитиране-към-БВП пред други индикаторни променливи?

Работният документ²⁷ на Банката за международни разплащания (BIS) представя обширен анализ на характеристиките на широк кръг от индикаторни променливи. Оценените променливи може да бъдат разделени на три групи. *Първата група* включва агрегирани макроикономически променливи: растеж на БВП; реален кредитен растеж; отклонения в цените на реалния собствен капитал, както и на недвижимите имоти от техния съответен дългосрочен тренд. *Втората група* обхваща измерители (показатели) за резултатите на банковия сектор: приходи, печалби и брутни загуби. *Последната група* включва представителни показатели за цената на финансирането под формата на кредитни спредове.

²⁶ Вж. Countercyclical capital buffer proposal, BCBS, July 2010.

²⁷ Вж. **Drehman**, Borio, Gambacorta, Jimenez and Trucharte (2010) Countercyclical capital buffers: Exploring options, BIS, Working paper.

Основните изводи от изследването могат да бъдат обобщени по следния начин:

Първо, бизнесът и финансовите цикли са свързани, но колебанията в производството имат по-голяма честота от тези на финансовите цикли, а епизодите на финансови проблеми са редки и отразяват по-дълги и по-големи цикли в цените на кредитите и активите.

Второ, свързаните с кредитите променливи се „представят“ много добре – съотношението кредитиране–към–БВП има тенденция на плавно повишаване достатъчно преди най-сериозните епизоди на финансови кризи. Точното определяне на дисбаланса между кредитиране и БВП има множество предимства пред показателя за кредитния растеж.

Трето, отклоненията в цените на имотите и на собствения капитал от дългосрочната им тенденция могат да помогнат за идентифициране фазата на натрупване. Отклоненията обаче, имат тенденция да се стесняват доста преди появата на финансови напрежения, като се предполага, че те ще започнат да освобождават буфера твърде рано. Въпреки това тяхното „поведение“ в миналото би могло да е полезно, като би позволило да се направи оценка и да се обясни необходимостта от освобождаване на буфера, след като финансовата система изпадне в стрес.

Четвърто, поведението на банковите печалби (преди данъци) като сигнал за натрупването в добри времена се оказва някак си неравномерно. Този индикатор работи добре за САЩ и Обединеното кралство през текущата криза и за Испания в началото на 90-те години на XX век²⁸. В останалите случаи може да се каже, че не е достатъчно надежден (при последното развитие на ситуацията в Испания това може да се дължи частично на промени в счетоводните практики, вкл. въвеждането на динамично провизиране). В Съединените щати в началото на 90-те години на XX век се наблюдава фактът, че агрегираните печалби преди облагане са се увеличили през периода на стрес, въпреки че са се повишили разходите от загуби при обезценка на кредитите.

Пето, кредитните спредове се проявяват добре през текущата криза: те падат под дългосрочната средна величина преди нея и се повишават много бързо при появата на напрежения. Въз основа на големината на тяхното изменение, периодът около рецесията през 2001 г. щеше да бъде третиран като по-лош от този в края на 80-те – началото на 90-те години на XX век и би трябвало да се изиска по-продължително и по-голямо натрупване на буфер, отколкото преди текущата криза.

Като обобщение: индикаторът „промяна в съотношението „кредитиране–към–БВП“ е най-добре функциониращата в обхвата от разгледаните променливи. Освен това, базирайки се на кредитирането, той има значително предимство пред много от другите променливи, свързвайки се директно с целта на антицикличния капиталов буфер, който трябва да постигне по-общата благоразумна цел на макрониво за защита на банковия сектор от периоди на прекомерен кредитен растеж.

Взаимодействие със Стълб 1 и 2 на Базел II

Предложението за антицикличен капиталов буфер не се включва в подхода на Стълб 1 на Базел II, тъй като не се свързва с надзорния преглед на отделните банки и поради предоставената възможност за законодателна преценка за

²⁸ Guidelines for national authorities operating the countercyclical capital buffer, BCBS, December 2010.

неговото използване, което го разграничава от текущия подход. Независимо от това дали се счита за подход на Стълб 1, по своята същност той е оповестено изискване, което ще стои над буфера за запазване на капитала (защитния буфер) и минималното капиталово изискване, с предварително определени мерки за банките, които не отговарят на това изискване. Капиталът, който се използва за покриване на изискванията по Стълб 2 на Базел II, не трябва да се използва за покриване на изискването за антицикличен капиталов буфер. Подходът на Стълб 2 трябва да се адаптира, за да се пригоди към този буфер, към защитния капиталов буфер и другите предложени промени на Базелската рамка за капиталова адекватност.

Третиране на излишъка, когато буферът се върне към нулева стойност

Работното допускане на Базелския комитет е, че излишъкът от капитал, създаден, когато антицикличният буфер се е върнал към нулева стойност, не трябва да бъде ограничен за използване, т.е. да няма никакви ограничения за разпределянията, когато буферът не действа. Това се базира на факта, че в сценариите с „изключен“ буфер има вероятност, банките да пожелаят да използват освободения капитал за покриване на загубите или за да се защитят срещу въздействието на проблеми другаде във финансовата система. Ако банките наистина се стремят да разпределят освободения капитал, когато буферът е с нулева стойност, а такова действие се счита от надзорните органи за неблагоприятно предвид преобладаващите обстоятелства, те, органите могат да забранят тези разпределяния в процеса на надзорен преглед.

Тези четири мерки са проектирани да се допълват взаимно. Инициативите по провизирането се фокусират върху подсилване на банковата система срещу *очаквани загуби*, докато капиталовите показатели се фокусират върху *неочакваните загуби*. Сред капиталовите измерители има разграничение между справяне с цикличността на минималното изискване и изграждането на допълнителни буфери над минимума. И наистина, оказва се, че силни капиталови буфери над минималното изискване са критично важни, дори и при липсата на цикличен минимум. Ето защо се предвижда и още един – **„антицикличен буфер“ (countercyclical buffer)** в рамките 0-2,5% от базовия първичен капитал или друг клас висококачествен капитал (вж. Таблица 69). Неговото въвеждане ще зависи от специфичните обстоятелства във всяка отделна държава, с цел да се защити националният ѝ банков сектор в периоди на висок кредитен растеж, който натрупва системен риск. Подходящо би било изискването, свързано с прекаления кредитен растеж, да се заложи като нулево ниво в нормални времена и да се увеличава само в периоди с прекомерно кредитиране. Обаче дори и при липсата на кредитен балон, надзорните органи очакват (а и принципът на предпазливост го предполага), банковият сектор да изгради буфер над минимума, за да се защити срещу правдоподобно тежки шокове, които могат да произтичат от различни източници. По-голям ефект би се получил при подходящото интегриране на тези показатели. Освен това чрез оценката на въздействието ще се гарантира, че сборът от тези показатели няма да даде като резултат поддържане от банките на излишни (свръхкапиталови) буфери в сравнение с необходимото за поддържане на устойчив банков сектор.

1.5. Проблемът със системния риск и взаимосвързаността

Докато процикличността увеличава шоковете във времеви аспект, взаимосвързаността на редица големи банки и други финансови институции пренася отрицателни шокове в цялата система и икономика, като провалът или обезценката на определени финансови институции може да има отрицателни

последници за други финансови институции, корпоративни компании и за реалната икономика.

Политики, които да гарантират, че банките са били предмет на регулаторни изисквания, отразяващи рисковете, които те представят пред финансовата система и реалната икономика, не бяха в достатъчна степен развити преди кризата. Необходимо е, следователно, разработване на практически подходи за измерване важността на банките за стабилността на финансовата система и реалната икономика и разглеждане на опции за политики за редуциране на вероятността от и въздействието на провала на системно важни банки. В процеса на оценката на въздействието се изследват всички „за” и „против”, за да се определят *допълнителните разходи за капитал при системно важните банки*²⁹. Паралелно с това се обмислят и допълнителни разходи за осигуряване на ликвидност и други надзорни инструменти като други възможни опции за политики.

В допълнение усъвършенстването на функциите по рисково претегляне на Базел II могат да бъдат организирани така, че директно да са насочени към рисковете, създадени от системно важните банки (вж. вече коментираните предложения за засилване връзката на стойността на активите за експозиции към големи финансови институции спрямо тези за експозиции към нефинансови корпоративни предприятия, както и третирането на ОТС деривативните експозиции, които не са осъществени чрез централен контрагент).

2. Въвеждане на глобален стандарт за ликвидност

Високи капиталови изисквания са необходимо условие за стабилността на банковия сектор, но сами по себе си те не са достатъчни. Точно толкова важна е и солидна ликвидна база, изградена чрез строги надзорни стандарти. Към днешна дата обаче няма международно хармонизирани глобални стандарти в тази област. Както и при глобалните капиталови стандарти, стандартите за ликвидност ще установят минимални изисквания и ще насърчат на международно ниво еднаква база за действие, за да се подпомогне „предотвратяването на конкурентно състезание към дъното”.³⁰

През ранната „ликвидна фаза” на финансовата криза много банки, въпреки адекватните капиталови нива, пак изпитваха затруднения, тъй като не управляваха своята ликвидност благоразумно. Кризата отново убедително подчерта важността на ликвидността за функционирането на финансовите пазари и банковия сектор. Преди кризата пазарите на активи бяха оживени и финансирането се доставяше лесно и на ниска цена. Бързото обръщане на

²⁹ През ноември м.г. "Файненшъл таймс" написа, че на срещата на върха на G-20 в Сеул, ще бъде представен списък с двайсетина финансови институции, *чийто евентуален фалит би имал международни последици*. В него са включени германската банка Дойче банк (Deutsche Bank), американските Банк ъв Америка-Мерил Линч (Bank of America-Merrill Lynch), Ситигруп (Citigroup), Голдман Сакс (Goldman Sachs), Джей Пи Морган Чейз (JPMorgan Chase) и Морган Стенли (Morgan Stanley), британските Барклис (Barclays), Ейч Ес Би Си (HSBC), Роял банк ъв Шотланд (Royal Bank of Scotland) и Стандард Чартред (Standard Chartered), една канадска банка, Ар Би Си (RBC), испанските Сантандер (Santander) и ББВА (BBVA), френските Бе Ен Пе Париба (BNP Paribas) и Сосиете женерал (Societe Generale), италианските Банка Интеса (Banca Intesa) и Уникредит (UniCredit), японските Мицубиши Ю Еф Джей (Mitsubishi UFJ), Мидзухо (Mizuho), Номура (Nomura) и Сумитомо Мицуи (Sumitomo Mitsui), холандската Ай Ен Джи (ING) и швейцарските Креди Сюис (Credit Suisse) и Ю Би Ес (UBS).

³⁰ Вж. Basel III: International framework for liquidity risk measurement standards and monitoring, BCBS, December 2010.

пазарните условия илюстрира колко бързо ликвидността може да се изпари и че липсата на ликвидност може да продължи дълъг период от време. Банковата система се озова под силен стрес, който наложи необходимостта от действия на централните банки, за да се подкрепят както функционирането на паричните пазари, така и, в някои случаи, отделни институции.

Основна характеристика на глобалната финансова криза беше неточното и неефективно управление на ликвидния риск. Осъзнавайки необходимостта банките да подобрят своето управление на ликвидния риск и да контролират своята изложеност на ликвиден риск, Базелският комитет по банков надзор публикува през септември 2008 г. *Принципи за стабилно управление и надзор на ликвидния риск*³¹. Комитетът съгласува и два минимални стандарта³², които да стоят в основата на една глобална рамка за подобряване управлението и надзора на ликвидния риск и да отговарят на препоръките за подобряване на инструментите, системите за измерване и основните критерии, които могат да се използват за оценка на издръжливостта на банковите ликвидни буфери. Двата основни модела на измерители за ликвиден риск са разработени така, че да се постигнат две отделни, но допълващи се цели. *Първата цел* е да се определи краткосрочната издръжливост на ликвидния рисков профил на институциите чрез гарантиране, че банките разполагат с достатъчно висококачествени ликвидни активи, за да оцелеят при сценарий „интензивен шок“ с продължителност един месец. *Втората цел* е да се насърчи издръжливост през по-дълги времеви периоди чрез създаване на допълнителни стимули за банките да финансират своята дейност от по-стабилни източници на текущо и структурирано финансиране.

Единият от стандартите е съотношението за ликвидно покритие за 30 дни, което е замислено да насърчи краткосрочна устойчивост на потенциално влошаване на ликвидността. *Съотношението за ликвидно покритие* (СЛП) има за цел да гарантира, че банките поддържат адекватно ниво на висококачествени активи, освободени от „тежести“, които могат да бъдат конвертирани в парични средства за посрещане на нуждите от ликвидност за 30-дневен времеви период при сценарий „силен ликвиден стрес“. Най-малко запасът от ликвидни активи би трябвало да даде възможност на банката да оцелее до 30-ия ден от предложения стрес сценарий, като до това време се предполага, че ще бъдат предприети подходящи действия. *Вторият стандарт* е дългосрочно структурирано съотношение за преодоляване на ликвидни несъответствия и за предоставяне на стимули на банките за използване на стабилни източници за финансиране на техните дейности и за тази цел е разработено *Съотношение на нетно стабилно финансиране* – СНСФ (NSFR). Този показател установява минимална приемлива сума на стабилно финансиране на базата на ликвидни характеристики на активите и дейностите на институцията в *едногодишен* времеви период. Моделът на тази система за измерване е предназначен да се използва като минимален механизъм за действие, който да допълва съотношението на ликвидното покритие (СЛП), като стимулира структурни промени в ликвидно-рисквите профили на банките в посока отдалечаване от несъответствията на краткосрочното финансиране към посока за по-стабилно, дългосрочно финансиране на активи и бизнес дейности.

³¹ Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision, BCBS, September 2008.

³² International Framework for Liquidity Risk Measurement, Standards and Monitoring, BCBS, December 2009.

По-конкретно коефициентът за нетно стабилно финансиране е структуриран да осигури условия, банковите инвестиционни запаси, задбалансовите експозиции, секюритизационните и други активи и дейности да са финансирани с поне минимална сума от стабилни пасиви във връзка с техните ликвидно-рискови профили. СНСФ цели да ограничи свръхфинансирането на едро във времена на оживени пазари на ликвидност и да насърчи по-доброто оценяване на ликвидния риск за всички балансови и задбалансови позиции.

Допълнителен компонент на рамката за ликвидност е набор от показатели за мониториране с цел подобряване на надзорната съгласуваност. Тези показатели са замислени да подпомагат надзорниците и анализаторите при разпознаване и анализиране на трендове в ликвидния риск, които са специфични за банките и характерни за цялата система. Величините на тези показатели ще допълват оценката на минималните стандарти³³.

По-съществено в случая е определението за състава на ликвидните активи, което е замислено да бъде достатъчно консервативно, за да се създадат силни стимули за банките да поддържат благоразумни профили на финансиране на ликвидността, докато се минимализира негативното въздействие върху финансовата система и икономиката в по-широк план. В основата на съдържанието на запаса от висококачествени ликвидни активи стои *концепцията за ликвидните буфери и периода на оцеляване*.

Ликвидните буфери са от изключителна важност при неблагоприятни обстоятелства, когато една институция има незабавна нужда да повиши своята ликвидност в близък времеви план, а стандартните за нея източници на финансиране вече не са достъпни или не предоставят достатъчно ликвидност. Тези буфери, съставени от парични наличности и други високоликвидни, свободни от тежести активи, трябва да са достатъчни, за да позволят на институцията да устои на ликвидния шок по време на определения „период на оцеляване“ без необходимост от промяна в нейния бизнес модел³⁴.

Ликвидният буфер представлява способността за противодействие в краткосрочен план и се определя като *допълнителна ликвидност*, незабавно достъпна за използване в случай на ликвиден шок за определен кратък времеви период. Той отразява достъпа до ликвидност, който прави ненужно предприемането на извънредни мерки. Размерът на буфера се определя според финансиращия недостиг при неблагоприятни условия за определени времеви хоризонти („периоди на оцеляване“). Периодът на оцеляване и съответният ликвиден буфер не отменят или заместват други мерки, предприети за овладяването на нетния финансиращ недостиг и за управлението на източниците на финансиране, като вниманието на банката трябва да е насочено към дългосрочно оцеляване. Следователно при допускане за неблагоприятни обстоятелства, *периодът на оцеляване* е времето, през което банката може да продължи дейността си без нужда от генериране на допълнителни средства, като същевременно изпълнява своите парични задължения.

Ликвидният буфер се определя чрез *три фактора*: степента на влошаване и характеристиките на стресовите сценарии, времевият хоризонт и естеството на активите, които влизат в състава на буфера. Като част от работата по оценката на количественото въздействие се разглежда и ефектът на различните опции за дизайн на ликвидния буфер и задълбочеността на стрес тестовете.

³³ International Framework for Liquidity Risk Measurement, Standards and Monitoring, BCBS, December 2009.

³⁴ Guidelines on Liquidity Buffers and Survival Periods, CEBS, 9 December 2009.

Основното противоречие между банкерите и регулаторите в едногодишната дискуссия за Базел III беше, че „затягането” на регулациите ще навреди сериозно на кредитоспособността на банките, а оттам и на икономическото възстановяване. Анализи на Института за международни финанси (IFI) показваха, че въвеждането на изискванията на Базел III ще доведе до 3,1% спад в брутния вътрешен продукт на САЩ, Европа и Япония до 2015 година. Самият председател на Базелския комитет по банков надзор – Нут Велинк беше заявил, че глобалният икономически растеж може да се забави до 1 процентен пункт, макар процесът на въвеждане да бъде добре организиран и систематизиран. Макар че кредитните институции положиха доста усилия да попълнят капиталите си след затихването на кризата, много от тях ще трябва да привлекат още милиарди допълнителен капитал, за да изпълнят новите изисквания. Това наложи *предпазливо и балансирано въвеждане* на новите стандарти чрез *преходен период*.

За да се оцени въздействието на реформите върху различните възможни преходни периоди и за да се гарантира, че няма заплахата за икономическото възстановяване, бе извършено и обширно количествено проучване. Освен това националните макроикономически модели се използват за оценка на връзката между по-високите капиталови стандарти, възможностите за отпускане на кредити и по-голям икономически растеж. Една такава рамка следователно може да „примири” разликите в ролята на банковия сектор в националните икономики, за някои от които банките са по-силен двигател, отколкото за други.

Ето как изглежда балансираният набор от реформи, осъществен в подходяща времева рамка, за да може преходът към новите стандарти да се осъществи по начин, който не застрашава краткосрочния растеж и в същото време гарантира дългосрочната финансова стабилност:

- страните, които са представени в БКБН³⁵, ще започнат да въвеждат новите стандарти от 1 януари 2013 г., като в този срок трябва да ги формулират в националното си законодателство. На 1 януари 2013 г. *базовият коефициент на капиталова адекватност* ще трябва да се повиши от досегашните 2% на 3,5%, а на първокласния капитал (първичният капитал – Tier 1) – от 4% на 4,5%. На 1 януари 2014 г. двете съотношения ще имат стойности съответно 4% и 5,5%, а на 1 януари 2015 г. – 4,5% и 6% (вж. Таблица 2);
- предвидените *корекции (приспадания) от базовия първичен капитал* за изключване на определени класове активи от списъка на първокласните инструменти (включително дългови ценни книжа, надхвърлящи лимита от 15% за инвестициите на банката във финансови институции, ипотечни продукти и отложени данъчни активи) ще се извършват постепенно до януари 2018 г. Приспаданията ще започнат на 1 януари 2014 г., когато ще се намалят 20% от базовия първичен капитал. На 1 януари 2015 г. корекцията ще се увеличи на 40%, на следващата година – на 60%, на 1 януари 2017 г. – на 80% и на 1 януари 2018 г. ще достигнат пълните 100%. По време на този преходен период всичко, което не е приспаднало

³⁵ Аржентина, Австралия, Белгия, Бразилия, Индия, Индонезия, Русия, Мексико, Корея, Канада, Китай, Франция, Германия, Италия, Япония, Люксембург, Сингапур, Саудитска Арабия, Холандия, Хонг Конг, Швеция, Швейцария, Великобритания, Южна Африка, Испания, Турция и САЩ.

от базовия първичен капитал, ще остане под контрола на националните надзорни органи (вж. Таблица 2);

- създаването на новия елемент на Базел 3 – *защитният буфер* – ще се осъществи в периода 1 януари 2016 г. до края на 2018 г. Той ще започне от съотношение 0,625% на базовия първичен капитал и рисково-претеглените активи и всяка следваща година ще добавя по 0,625%, докато на 1 януари 2019 г. достигне окончателното си равнище от 2,5% (вж. Таблица 2);
- страните с прекомерен кредитен растеж, успоредно със защитния буфер, ще създават и *антицикличен буфер*, като според особеностите на националните икономики, националните надзорни институции могат да наложат и по-кратки преходни периоди;
- банките, които са постигнали изискванията за минималния коефициент за адекватност на първичния капитал (вж. Таблица 2) от 6% през преходния период, но остават под 7% за адекватността на базовия първичен капитал, ще трябва да провеждат политика на разумно разпределение на печалбите, за да попълнят възможно най-бързо защитния (предпазния) буфер;
- капиталовите „инжекции”, които централните банки и правителствата направиха по време на глобалната криза с публични средства за поддържане на ликвидност и капитализиране на банките, ще се запазят до 1 януари 2018 г. Капиталовите инвестиции под формата на финансови инструменти, които отпадат от неосновния елемент на първичния капитал и на вторичния капитал по новите критерии, ще се изключват за 10-годишен период, който започва да тече от 1 януари 2013 г., когато общият им размер ще бъде ограничен на 90% от съществуващия и всяка следваща година ще отпадат по 10%. В допълнение инструментите, които трябва да бъдат изкупени обратно, ще бъдат изключени от капиталовата база на ефективната дата на падежа им. В преходния период ще се включват само инструментите, които са били емитирани преди датата на прессъобщението от Базел (12 септември 2010 г.)³⁶. В изключенията за поетапното отпадане от първокласния капитал ще се включат и онези продукти, които отговарят на следните три условия: 1) да не са емитирани от предприятие, което не е акционерно дружество; 2) да се третират като дял от капитала по съществуващите счетоводни стандарти; 3) да са признати по съществуващия национален банков закон като част от първичния капитал (Tier 1).

Новите капиталови правила не се посрещат еднозначно от банките по света. Банките в Европа са с по-малък капитал от тези в САЩ и като цяло ще трябва да осигурят стотици милиарди евро допълнително съгласно новите изисквания, особено институциите в *Германия, Испания и Италия*³⁷. Те ще трябва да заделят част от печалбата си в продължение на години, вместо да я изплащат за

³⁶ Press release, Group of Governors and Heads of Supervision announces higher global minimum capital standards, 12 Sept 2010.

³⁷ В същото време, според новия Глобален доклад за финансова стабилност на МВФ, световните банки са изправени пред „стена от дълг, чийто падеж приближава и който в следващите две години ще възлезе на 3,6 трлн. долара. Поради тази причина ирландските и германските банки изпитват „изключително остра нужда” от рефинансиране. Рисковете за системата са заложили в по-слабите европейски банки – почти всички гръцки, ирландски и португалски банки и някои испански и германски банки.

дивиденди на акционерите или бонуси. Оценките на Асоциацията на германските банки показват, че десетте най-големи банки в Германия ще трябва да наберат около 105 млрд. евро (Deutsche Bank вече обяви планове да емитира акции за около 10 млрд. евро, за да изпълни изискванията на Базел III до края на 2013 г.). „Фазата на постепенно въвеждане ще позволи на всички банки да изпълнят по-високите изисквания. Това е съобразено и с индивидуалните характеристики на германските финансови институции, които не са акционерни дружества”³⁸.

Средното съотношение между базовия първичен капитал и рисково претеглените активи в Япония е 6,3% , което е близо до новия минимум от 7%. Китай обаче няма да бърза с въвеждането на по-строгите правила „Дълго ще въвеждаме стандартите Базел 3. Все още е рано да изследваме ефекта от тях на определени банки. Освен това е трудно да се каже кога Китай ще ги въведе, защото все още не сме упражнили дори Базел II”³⁹. В останалите азиатски страни капиталовите нива на банките са над новия базелски минимум.

По оценка на анализатори най-подготвени за новите капиталови реалности сред европейските трезори са скандинавските банки, които имат най-много допълнителен капитал, както и банките от Бенелюкс и Швейцария. „Пакетът реформи ще направи глобалната финансова система по-устойчива на бъдещи шокове. Постепенното им въвеждане ще подпомогне икономическото възстановяване. И докато новите правила са широкообхватни, те не се отнасят директно към проблема „твърде големи, за да фалират” (too-big-to-fail). Ще са необходими допълнителни усилия за това както на международно, така и на национално ниво”⁴⁰.

Най-големи печеливши от новите капиталови правила ще се окажат инвеститорите в хибридни инструменти, които банките продават като буфер срещу загуби (по оценка на експерти общата стойност на хибридните инструменти е около 350 млрд. евро, а недостигът от капитал е 400 млрд. евро), защото изключването им от първокласния капитал ще започне след три години и ще продължи десет години.

Основните резерви към новите капиталови правила от Базел 3 са изразени ясно – те не трябва да пречат на ръста в икономиката, което изисква предпазливо въвеждане. Членовете на Европейската банкова федерация, бяха силно притеснени за ефекта, който новите банкови регулации ще окажат върху банковото кредитиране. Според Алесандро Профумо, президент на Европейската банкова федерация „Добрият баланс при прилагането на предложенията е много важен, ако не искаме да застрашим съживяването на европейския трудов пазар и икономическия растеж. Всяка преиграна реакция на регулаторите може да намали количеството пари, които банките предоставят в заем на индивидуални и корпоративни клиенти”. Асоциацията на американските банки също подкрепи тезата, че предложените регулации може да доведат до значително поскъпване и постоянно ограничение на предлаганите кредити, което ще се отрази неблагоприятно върху цялата икономика. Постриктните капиталови изисквания може да свият печалбите в сектора и в някои случаи дори да принудят банките да разпродават активи.

³⁸ Prof. Axel A. Weber, President of the Deutsche Bundesbank .

³⁹ Zhou Xiaochuan, Governor of the People’s Bank of China.

⁴⁰ Philipp M. Hildebrand, Chairman of Swiss National Bank.

Оттук и въпросът за цената за превенция на кризи? Цената на кризата не се изчислява върху директните разходи на правителствата чрез общия размер на спасителните пакети за банките, а *основният проблем е в спада на производството*. Честотата на кризите (по груби изчисления, при липса на адекватни мерки за превенция кризите се появяват на всеки 50 години) може да бъде намалена, като се принудят банките да разчитат на повече собствен капитал и по-малко на дълг. По този начин те ще могат да понесат големи загуби, без да фалират. Бордът за финансова стабилност и Базелският комитет по банков надзор представиха изследвания, в които е прогнозиран *дългосрочният ефект* от програмата за реформи на капиталовата рамка. Според изследването увеличението на собствения капитал с един процентен пункт би понижило вероятността от поява на финансови кризи с една трета. Лихвите обаче биха нарастнали с 13 базисни пункта, тъй като набирането на капитал е по-скъпо от продажбата на дълг и лихвата по кредитите би се увеличила примерно от 4% на 4,13%. Подобно незначително увеличение ще принуди малцина банкови клиенти да търсят алтернативни източници на финансиране, без това да окаже значителен ефект върху националните бюджети. Поразително е, че регулацията може да постигне толкова добри резултати на сравнително ниска цена в дългосрочен план. Главният въпрос в момента е дали изискването за по-високи капиталови резерви ще увеличи значително *краткосрочните разходи* на банките, което на свой ред може да предизвика ръст на лихвите и спадане на кредитирането. Допълнителен спад в обема на отпуснатите заеми ще забави икономическото възстановяване и затова е толкова важно, внимателно да се обмисля периодът за налагане на промените. Ограничаването на растежа в този момент може да доведе до продължителна стагнация и преобразуване на високата безработица от кризисна в структурна. Трудният достъп до кредитиране ще окаже негативен ефект и върху развиващите се компании, понижавайки постепенно потенциала за растеж. Всичко това не означава, че регулациите не трябва да бъдат засилвани. Подходящото време за това обаче е от съществено значение, което означава, че регулаторните реформи трябва да бъдат създадени с *минимални краткосрочни разходи*.

3. Подготвени ли са българските банки за новите по-строги капиталови изисквания на Базел III?

Отговорът на този въпрос ще се получи след внимателен анализ на законовата нормативна база, която определя правилата на банкиране и управление на капиталовия риск в нашата страна. По-строгите капиталови изисквания, които европейските банки ще бъдат задължени да прилагат с начална дата 2013 г., отдавна се прилагат у нас. С приетата още през 1997 г. Наредба №8 на БНБ за капиталовата адекватност на банките беше определено изискването, показателят за *общата капиталова адекватност* (съотношението между собствения капитал и рисковият компонент на активите) да не е по-малък от **12%**, а на *първичната капиталова адекватност* (съотношението между първичния капитал и общия размер на рисковите активи) да не е по-малък от **6%**. През 2007 г. приетата нова Наредба №8 за капиталовата адекватност на кредитните институции беше изцяло хармонизирана с изискванията на Базел II, като рисково-претеглените активи се определят на базата на кредитния, пазарния и операционния риск, но показателите за *общата капиталова адекватност и адекватността на първичния капитал запазиха минималните си стойности от 12% и 6%*. Ако се направи анализ на

капиталовата адекватност за периода от въвеждането на Базел II, може да се направи извод, че общата капиталова адекватност на банковата система (и по групи банки) се движи в диапазона 13,77% за м. март 2007 г. (която е и най-ниската стойност) до 18,03% за м. юни 2010 г., с най-висока стойност 18,24% през м. март 2010 г. Капиталовата рамка на Базел III предполага изискване за този показател (който да включва и защитния буфер) от 10,5%, което да бъде постигнато до 1 януари 2019 г., т.е. на много от банките в Европа ще са необходими осем години, за да постигнат това изискване.

Още по-категорична е ситуацията с адекватността на капитала от първи ред (първичният капитал). Според действащия в момента Базел II минималното изискване за този показател е 4%, а у нас, при отчитане на по-висок риск – 6%. След въвеждането на Базел III в продължение на четири години – до 2015 г. банките трябва да постигнат минимум 6% адекватност на първичния капитал (вж. Таблица 2). Анализът на отчетите за капиталова адекватност на кредитните институции (такива отчети се публикуват от БНБ всяко тримесечие) показва, че този показател за българските банки се движи в диапазона 11,13% за м. март 2007 г. до 15,22% за м. юни 2010 г. (която е и най-високата стойност), с най-ниска стойност през м. декември 2007 г. Главното, което трябва да се има предвид при този сравнителен анализ, е, че правилата у нас за това какви елементи да се включват в първичния капитал, са много по-консервативни от базелските стандарти. Основната разлика е в това, че при изчисляване на първичната капиталова адекватност европейските надзорни органи признаваха и безсрочни дългово-капиталови (хибридни) инструменти и други финансови инструменти, които отговарят на коментираните вече определени условия. Инструментите, които се конвентират при извънредни ситуации и могат да се конвертират по всяко време по инициатива на Надзорната институция в обикновени акции, не могат да надвишават 50% от капитала от първи ред, а инструментите, които предвиждат стимули за обратно изкупуване от страна на банката, не могат да надвишават 15% от първичния капитал. У нас такава опция не беше допусната и в първичния капитал се включват записаните и изцяло платени обикновени акции, средствата във фонд „Резервен” и другите резерви с общо предназначение, заделени от печалбата след облагането ѝ, и обложената с данъци, но неразпределена за дивиденди печалба от минали години (от м. март 2010 г. и печалбата от текущата година, намалена с дължимите данъци, очакваните плащания по дивиденди и други отчисления)⁴¹. Това са все висококачествени, сигурни компоненти на собствения капитал, без елементи на ливъридж. Дългово-капиталовите (хибридни) инструменти, подчиненият срочен дълг и резервите от преценка на недвижими имоти, в които се помещава банката, участват при формирането на капитала от втори ред (Tier 2) и са елемент на капиталовата база на банката, чрез която се определя показателят за обща капиталова адекватност. Във всичките тези години капиталът от втори ред беше възприеман като „второкачествен” капитал и глобалната криза потвърди именно това, че хибридните дългови инструменти не могат да се използват за

⁴¹ С промяната в Наредба 8 на БНБ за капиталовата адекватност на кредитните институции, която влезе в сила от 31.12.2010 г., и българските банки ще могат да включват в първичния си капитал безсрочни хибридни инструменти, които отговарят на коментираните вече условия. Промяната е направена с мотив да се предостави възможност за разнообразяване на капиталовата структура, което да позволи на банките по-добре да планират и управляват капиталовата си позиция.

Емилия Миланова

покриване на загуби в условията на действащо предприятие поради специфичния си правен характер.

У нас дългово-капиталовите инструменти (основен елемент на т.н. *базисен капитал от втори ред*) не са особен проблем, тъй като са едва 4-5% от собствения капитал на банките, а заедно с подчинения срочен дълг (основен елемент от *добавъчния капитал* от втори ред) достигат до 19-20% от собствения капитал. За сравнение – в повечето европейски държави те надхвърлят 50% от общия капитал. Обемът им значително нарастна в периода 2000-2007 г., когато на световните пазари имаше огромен ръст на кредитирането поради огромното количество свободни и евтини ресурси. А кредитният ръст задължително е съпътстван от ръст на капитала, за да се спазват минималните изисквания за капиталова адекватност, което от своя страна гарантира стабилността и разумното управление на рисковете във всяка една банка. Акционерите обаче са доста консервативни, когато трябва да осигуряват допълнително средства за увеличение на капитала, тъй като възвръщаемостта от тези инвестиции си остава по-малка, отколкото от операции с дългови финансови инструменти на борсата. В същото време акционерите изискваха от банките да разширяват експанзията си в кредитирането, за да увеличават по-бързо финансовите си резултати, тъй като те пряко влияят върху размера на дивидента и върху цената на банковите акции. Или казано по друг начин – акционерите искаха от банките да поемат повече рискове, за да увеличават стойността на инвестициите им (въпросната алчност по всеобщо убеждение бе и основната причина за настъпването на световната финансова криза), и за да могат да отговорят на тези очаквания, повечето банки привличаха големи по своите размери суми под формата на подчинени срочни дългове и дългово-капиталови (хибридни) инструменти. С тях се увеличаваше регулаторният капитал, за да може бързо да се увеличават обемът на кредитирането и рисковите операции, които носят по-високи доходи. От своя страна инвеститорите, които предоставяха на банките тези дългово-хибридни инструменти, пък разчитаха на по-високи печалби в дългосрочен план. Когато обаче през 2008 г. настъпи кризата, анализаторите, занимаващи се с оценка на риска, започнаха да изключват въпросните дългово-капиталови инструменти при изчисляването на капиталовото покритие на риска. А колкото по-малко е това покритие, толкова по-ниска е оценката за стабилността на банката. Това пък води до увеличаване на цената, срещу която тя получава ново финансиране. Заради този омагьосан кръг много кредитни институции, които уж имаха достатъчен по размер капитал от първи ред, се оказаха в „особена” ситуация и трябваше да получават финансови инжекции от страните, в които се намират централите на банките-майки. За да не се допусне повторение на тази неловка и дори опасна ситуация, в “Базел III” е заложено в основната част на капитала от първи ред (базовият първичен капитал – core Tier 1) да има т.нар. защитен (консервационен) буфер. Така както го представихме, размерът на този буфер трябва да е не по-малък от 2.5% от рисково-претеглените активи на всяка кредитна институция. Но за българските банки това изискване няма да има някакво отражение, защото, както бе изяснено, тези инструменти не са включени в първичния им капитал. При българските банки ***стойностите на базовия първичен капитал (от най-високо качество) и първичният капитал съвпадат*** и изискването базовият коефициент за капиталова адекватност да бъде 7%, е отдавна постигнато.

Що се отнася до другия буфер, наречен антицикличен, въвеждането му ще засегне българския банков сектор. По принцип самата идея за него не среща

Емилия Миланова

одобрението на банковата индустрия, тъй като целта му е да ограничава отпускането на заеми, когато ръстът им надхвърли определен размер и това би се отразило върху цената на кредитирането. В дългосрочен план поскъпването на кредита може да се обясни с това, че големите банки трябва да компенсират по някакъв начин набирането на необходимия капитал, което е вероятно да се отрази и на банките в България, които са техни дъщерни банки. Увеличеното търсене на капитал също ще доведе до поскъпване на ресурса в бъдеще.

Замисълът на реформите на Базелския комитет по банков надзор – Базел III е да са насочени към бъдещето, като правят системата по-устойчива на бъдещи кризи, без значение какъв е източникът. Може определени банки и страни да не са „причинили“ настоящата криза, но всички бяха засегнати. Всички страни и финансови институции спечелиха от интервенциите на публичния сектор за стабилизирането на икономиката, функционирането на пазарите и устойчивостта на контрагентите. Въпреки че не може със сигурност да се предскаже източника на следващата криза, бихме могли обаче да положим основата, за да помогнем за смекчаването или минимализирането на негативното въздействие. И затова е изключително важно всички страни да укрепят устойчивостта на банковия сектор, като се подкрепи растежът както в близко бъдеще, така и дългосрочно, особено предвид глобалната и многообразна същност на финансовите пазари и скоростта, с която шоковете се прехвърлят от страна в друга. Тази и предишните кризи показаха, че най-дълбоките и най-продължителни спадове се пораждават, когато банковият сектор изпадне в сериозни затруднения и повече не е способен да изпълнява основната си функция на посредник при кредитирането и инвестициите във финансови инструменти.

Емилия Миланова

Таблица 2

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	към 1 януари, 2019
Коефициент на задлъжнялост (ливъридж) - Leverage Ratio	Надзорен мониторинг		Паралелно протичане 1 януари 2013 – 1 януари 2017 Оповестяването започва от 1 януари 2015					Преминаване към Стълб 1	
Базов коефициент на капиталова адекватност (Minimum Common Equity Capital Ratio)			3,5%	4,0%	4,5%	4,5%	4,5%	4,5%	4,5%
Капиталов защитен буфер (Capital Conservation Buffer)						0,625%	1,25%	1,875%	2,5%
Минимално съотношение на базов първичен капитал плюс капиталов защитен буфер			3,5%	4,0%	4,5%	5,125%	5,75%	6,375%	7,0%
Постепенно въвеждане на приспадания от базовия първичен капитал (вкл. суми, надвишаващи лимита за инвестиции във финансови институции, отложени данъчни активи, споразумения за права по обслужване на ипотечи)				20%	40%	60%	80%	100%	100%
Минимум адекватност на първичния капитал (Minimum Tier 1 Capital)			4,5%	5,5%	6,0%	6,0%	6,0%	6,0%	6,0%
Минимум обща капиталова адекватност (Minimum Total Capital)			8,0%	8,0%	8,0%	8,0%	8,0%	8,0%	8,0%
Минимум обща капиталова адекватност плюс защитен капиталов буфер			8,0%	8,0%	8,0%	8,625%	9,25%	9,875%	10,5%
Капиталови инструменти, които			Изключени постепенно в 10-годишен времеви период с начало 2013						

Емилия Миланова

вече не отговарят на изискванията за включване в неосновния компонент на първичния капитал или във вторичния капитал									
Коефициент на ликвидно покритие (Liquidity coverage ratio) /	Започва периодът на наблюдение				Въвеждане на минимален стандарт				
Коефициент на нетно стабилно финансиране (Net stable funding ratio)		Започва периодът на наблюдение						Въвеждане на минимален стандарт	

Таблица 3

Капиталови изисквания и буфери			
	Базов първичен капитал (Common Equity) (след приспаданията)	Първичен капитал (Tier 1 Capital)	Общо Капиталова база (Total Capital)
Минимум капиталова адекватност	4,5	6,0	8,0
Защитен буфер (Conservation buffer)	2,5		
Минимум капиталова адекватност плюс защитен буфер	7,0	8,5	10,5
Антицикличен буфер (Countercyclical buffer)	0 – 2,5		